

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

İNGİLİS VƏ ALMAN DİLLƏRİ FAKÜLTƏSİ

İNGİLİS DİLİNİN LEKSİKOLOGİYASI KAFEDRASI

“İNGİLİS DİLİNİN ÜSLUBİYYATI” əsas fənnindən

P R O Q R A M

Bakalavr səviyyəsi üçün

İstiqamət – “060201- Filologiya”

İxtisas – Dilşünaslıq

Kursun kodu - IPF-B-11

BAKİ – 2025

Tərtib edən:

**ADU-nun ingilis dilinin leksikologiyası və üslubiyyatı № 1 kafedrasının
professoru filologiya elmləri doktoru Nigar Çingiz qızı Vəliyeva**

Redaktor:

filologiya elmləri doktoru, professor S.A.Abdullayev

Rəyçilər:

filologiya elmləri doktoru, professor F.F.Cahangirov

filologiya elmləri doktoru, professor A.Y.Məmmədov

ADU-nun Təhsil 1 fakültəsinin Elmi Şurasının

26 oktyabr 2023-cü il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 2)

Üslub – insanın özüdür ...
The Style is the man himself ...
Le style c'est l'homme meme
Georges-Louis Leclerc Buffon

İZAHAT VƏRƏQİ

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini və dövlətçiliyini möhkəmləndirərək, sosial-siyasi və iqtisadi dəyişikliklər həyata keçirərək, milli maraqları əsas götürərək dünyada sivil, demokratik cəmiyyət quran bir multikultural dövlət kimi tanınır. Bu gün əminliklə demək olar ki, qloballaşan dünyada Azərbaycan dinamik və sabit inkişaf edən dövlətlər sırasındadır.

Müasir Azərbaycan müxtəlif sosial münasibətləri formalaşdıraraq dünyanın bir çox ölkələri ilə siyasi, iqtisadi, diplomatik, hərbi, elmi, mədəni və ticarət əlaqələrini yaradır və genişləndirir. İstənilən sferada, xüsusən də ordu quruculuğunun inkişafı sahəsində xarici dillərin, ələlxüsüs ingilis dilinin öyrənilməsinə böyük ehtiyac və zəruriyyət var. Bu baxımdan ingilis dili təkcə xarici dil kimi deyil, həmçinin diplomatiya, biznes və işgüzar, həm də elmi-texniki münasibətlərinin dili kimi öyrənilməli və tədris olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 2013-cü il 24 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın strateji istiqaməti təhsil sahəsində insan resurslarının müasirləşdirilməsini nəzərdə tutur. 27 may 2019-cü il tarixli “Ümumi Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”na əsasən və Respublikada təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasına müvafiq olaraq müasir insan ən azı üç dil bilməlidir. Müasir dünyada ingilis dili – global ümumişlək dildir. İngilis dili dünya siyasətində, biznesində, elmdə, sənayedə, hesablamada və s. sahələrdə, beynəlxalq dil, dünya dili və ya ikinci xarici bir dil kimi geniş istifadəsinə görə, müasir dövrün “dünya dili” statusunu qazanıb. O, ən böyük və güclü ölkələrdə rəsmi dil olmasa da, hal hazırda ən çox xarici dil kimi tədris olunan dildir. İngilis dili beynəlxalq müqaviləyə əsasən hava və dəniz əlaqələri üçün rəsmi dildir. Həmçinin ingilis dili Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin də daxil olduğu, bir çox beynəlxalq təşkilatın rəsmi dilidir. İngilis dili, məktəblilərin yüzdə 89-u tərəfindən Avropa Birliyində ən çox xarici dil olaraq öyrənilən dildir. İngilis dilində yazılmış kitablar, jurnallar və qəzetlər dünyanın bir çox ölkəsində

mövcuddur və 2019-ci ildə məqalələrin 95 faizinin ingilis dilində yazıldığını bildirən Science Citation Index ilə ingilis dilində elmlərdə ən çox istifadə olunan dildir.

Müasir dünyada qarşılıqlı anlama geniş probleminin aktuallığını nəzərə alaraq, müasir humanitar elmlər üçün əsas - mətn nəzəriyyəsinin hərtərəfli və vaxtında inkişaf etdirməyin mümkün yollarını tədqiq etmək, gələcəkdə daha da nəzəri əsası olan yeni fikirlər irəli sürməkdən ötrü müxtəlif elmlərin son nəticələrini integrasiya etmək, işçi fərziyyələr və onların eksperimental yoxlanılmasını formalaşdırmaq lazımdır.

Azərbaycan Respublikasında müasir ali məktəbin mərhələli təhsilə keçməsi, xüsusilə də bakalavriatura təhsil mərhələsinin ali məktəblərdə müvəffəqiyyətlə tətbiq edilməsi “İngilis dilinin üslubiyyatı”nın daha dərinlən öyrədilməsi imkanlarını təmin etmişdir. Məhz bu səbəbdəndir ki, “İngilis dilinin üslubiyyatı”nın proqramını hazırlayarkən biz, german dilçiliyi ilə qədim əlaqələrindən başlayaraq dilin lüğət tərkibinin tarixi və müasir inkişafının bütün mərhələlərinin əlaqəli hadisələrinin tam təfərrüatı ilə proqrama daxil edilməsinə çalışmışıq. İngilis dilinin tarixinə və onun inkişafına nəzər salmasaq, dildə baş verən dəyişiklikləri öyrənməsək hal-hazırda müasir ingilis dilində rast gəldiyimiz izah edilməsi mümkün olmayan qaranlıq məqamları, qrammatik, fonetik və leksik qaydaları izah etmək mümkün deyil.

“İngilis dilinin üslubiyyatı” fənninin məqsədi ingilis dilini ixtisas üzrə öyrənən Azərbaycan Dillər Universitetinin Təhsil fakültəsinin tələbələri üçün nəzərdə tutulub. Üslubiyyat – dildə üslubun linqvistik tədqiqidir. Onun məqsədi mətnlərin mənasını necə proyeksiya etdiyini, oxucuların necə mənə yaratdığını və oxucuların mətnlərə niyə onlar kimi reaksiya verdiyini izah etməkdir. Bu fənn tələbələrə ingilis üslubunun əsas aspektlərini mənimsəməyə kömək etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu, mətnlərin, xüsusən də bədii mətnlərin dilçilik nöqtəyindən öyrənilməsinin bəzi üsullarına dair fənlərarası kursdur. Mətn bu kursun diqqət mərkəzindədir. Ünsiyyətin müəyyənədicisi elementlərini əks etdirən ingilis dilini araşdırmaq üçün mətnin necə idarə oluna biləcəyi göstəriləcək: danışan / yazıçı, resipiyent (məlumatı alan) (dinləyici / oxucu), mətnin yaranmasına səbəb olan hadisə. Mətnin kontekstlə sıx əlaqədə olduğu görünəcək. Mənə heç vaxt mətn və ya oxucu ilə məhdudlaşmır, lakin oxucu mətnlə tanış olduqdan sonra bütün baş verən hadisələri yadda saxlayır.

Proqram auditor saatları, praktik məşğələlər və intensiv müstəqil iş üçün nəzərdə tutulmuşdur. Məşğələlərin məqsədi tələbələrə dildə müşahidə olunan ayrı-

ayrı dəyişiklikləri sistemləşdirmək və onlar üzərində ümumiləşdirmələr aparmağı öyrətmək, onları dilin ümumi inkişaf qanunauyğunluqları fonunda şərh etməkdən ibarətdir.

Tədris zamanı bu fənnin ilk baxışdan izahı çətin görünən əsas nəzəri problemləri müzakirə olunur. Müxtəlif tarixi mərhələlərdə yazılmış qədim, orta, müasir ingilis dili mətnlərinin təhlili aparılır, ingilis dilinin tarixi inkişaf mərhələlərində baş verən dil hadisələri izah olunur. **Məşğələnin məqsədi** fənnin əsas müddəalarının başa düşülməsini təmin etməkdir. Tələbələrdə müstəqil şəkildə dil hadisələri üzərində müşahidə aparmaq və konkret dil materiallarından nəticələr çıxarmaq kimi vərdislər aşılamaqdır.

Bütünlükdə german filologiyasına və ingilis dilinin üslubiyyatının problemlərinə maraq göstərən tələbələr bu fənn üzrə tədqiqat işləri aparmaqla dil tarixinə və spesifik xüsusiyyətlərinə aid məruzələr hazırlayıb müxtəlif konfranslarda elmi məruzələr edə bilər.

“İngilis dilinin üslubiyyatı” kursu Azərbaycan Dillər Universitetinin Təhsil fakültəsinin tələbələri yerli və xarici dilçilikdə müasir stilistik tədqiqatların ən mühüm sahələri, dilçiliyin bu sahəsindəki əsas aktual problemləri ilə tanış etmək **məqsədi** daşıyır. Bu kurs dilçi-tələbələrə ingilis dilinin üslubi resursları, üslub normaları və müxtəlif ünsiyyət sahələrində onların dəyişkənliyi və onları peşəkar ünsiyyətin müxtəlif sahələrində həyata keçirmək bacarıqları haqqında biliklərə yiyələnmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kursun məqsədlərinə həmçinin tələbələrin dil vasitələrindən istifadənin milli xüsusiyyətləri, ingilis dilinin funksional üslublar sisteminin milli orijinallığı haqqında anlayışının formalaşdırılması daxildir. Kursun əsas vəzifəsinə həm də dil vasitələrindən istifadənin milli xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, ingilis dilinin funksional üslubunun özünəməxsus sisteminin kəşfi daxildir.

“İngilis dilinin üslubiyyatı” fənninin vəzifələri:

- * dilçiliyin əsas ifadə və üslubi vasitələrini tətbiq edərək müxtəlif bədii mətnləri təhlil etmək;

- * dil resursları və strukturları haqqında anlayışı aydınlaşdırmaq;

- * dilin işlənməsinin daxili qavrayışını formalaşdırmaq və müəyyən şəirlərin, hekayələrin, romanlardan, reklamlardan və pyeslərin şifahi texnikasını təşkil etmək;

* tədris olunan ingilis dilində mətnin dərinədən başa düşülməsini və içindəki məlumatların bütün həcmi uğunla deşifrə edilməsini təmin etmək üçün tələbələr üslub hadisələrini onların real fəaliyyətində təhlil etmək bacarığını inkişaf etdirmək;

* müxtəlif kommunikativ və nitq vəziyyətlərində xarici dildən istifadə nümunələri ilə bağlı sərişələr sisteminin formalaşdırmaq;

* sərişələr sistemində mövcud olan və xüsusi məqsədlər üçün xarici dilin öyrənilməsi proqramının bir hissəsi kimi müxtəlif şifahi əsərlərdə təzahür edən dilin obrazlı, ifadəli və ekspressiv imkanlarını öyrətmək;

* tələbələr üslubiyyatın əsas anlayışları, problemləri və əsas terminologiyası ilə tanış etmək;

* ingilis dilinin üslubiyyatının aktual məsələlərini müzakirə etmək bacarığını müxtəlif nümunələrdə göstərərək tələbələrdə inkişaf etdirmək;

* tələbələrin idrak fəaliyyətinin aktivləşdirilməsi və mətnin müstəqil kompleks stilistik təhlili təcrübəsinin formalaşması üçün şərtləri təmin etmək;

* tələbələr Şekspirin sonetlərdən tutmuş müasir roman, hekayə və elmi əsərlərə qədər müxtəlif ədəbi janr və dövrlərə aid mətnlərin təhlili yolu ilə üslubiyyatı (stilistikası) tanımaq;

* tələbələrin dilin struktur vahidləri və nitqdə işləməsi haqqında bilikləri ilə əlaqəli linqvistik və kommunikativ sərişəsini artırmaq;

* xarici dildə nitq mədəniyyətini təkmilləşdirmək və bədii zövqün formalaşmasını stimullaşdırmaq.

Təqdim olunan fənnin tədqiqat obyektı ümumi german dövründən bu günədək ingilis dilinin lüğət fondunun inkişaf mərhələlərindən ibarətdir. İngilis dilinin üslubiyyatı haqqında təqdim edilən informasiya tələbələrin ingilis dilini dərinədən öyrənməsinə kömək edəcək. **Respublikamızda “İngilis dilinin üslubiyyatı” fənni ilk dəfə və bu günə qədər əsas fənn kimi yalnız Azərbaycan Dillər Universitetində tədris olunur.**

Üslubiyyat müxtəlif yazıçıların mətnyaratma və onu öz məqsədlərinə uyğun ən yaxşı hesab etdikləri şəkildə ifadə etmə prosesində seçdikləri ifadə və üslubi vasitələrini də araşdırır. Nəzəri iş əsasən bədii mətnlərdən həm poetik, həm də nəsr sitatlarına əsaslanacaq. Yuxarıda göstərilən anlayışların işığında tələbələr bədii mətnlərin, şeirlərin, hekayələrin və s.-nin təhlilinə keçəcək.

Azərbaycan Dillər Universitetində keçirilən əsas təhsil proqramının strukturunda intizamın yeri: Bu akademik intizam əsas fənlərə aiddir və III-cü kurs, VI-cı semestrə mənimsənilir. İntizamı öyrənmək üçün təlim prosesində əldə edilmiş bilik, bacarıq və səriştələr lazımdır. İntizam ingilis dilinin üslubiyyatının əsas problemlərini əhatə edir, linqvistik ifadə vasitələrini, funksional üslublar nəzəriyyəsini təqdim edir, stilistik təhlil və mətnin şərhə bacarıqlarının inkişafına töhfə verir.

Tələbənin intizamı mənimsəməsi nəticəsində formalaşan kompetensiyaları. İntizamın mənimsənilməsi nəticəsində aşağıdakı kompetensiyalar formalaşır: tələbə üslubiyyatı və mətnin təfsiri nəzəriyyəsinin əsas müddəalarını bilməlidir; tələbə müxtəlif nitq janrları və fərqli funksional üslubları üzrə seçim etməyi, öyrənilən ingilis dilində orijinal mətnləri təhlil etməyi, əldə edilmiş bilikləri praktikada - tədqiqat işində və digər fəaliyyətlərdə tətbiq etməyi bacarmalıdır; tələbə sərbəst ədəbi ingilis dilini, şifahi və yazılı ünsiyyət sahəsində tədqiqat və praktiki işin əsas metod və üsulları, ingilis və Amerika ədəbiyyatının orijinal əsərlərinin mətnləri ilə işləmək bacarığını bilməlidir.

Proqram aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir: “ilkin bilik səviyyəsi”, “təlimin məqsəd və vəzifələri”; “yekun biliyə nəzarət” və “təvsiyə olunan tədris materialları”. Proqram tələffüz, oxuma, danışma, yazma, dinləmə, lüğət və qrammatikanın ardıcıl öyrənilməsi, situasiya ünsiyyəti bacarıqlarının mənimsənilməsi, kütləvi informasiya vasitələrinin, yəni medianın dili, müxtəlif funksional üslublara aid mətnlərin xarici dildən Azərbaycan / rus dilinə və Azərbaycan / rus dilindən ingilis dilinə tərcüməsini əhatə edir. Tələbələrin biliyinə yekun nəzarətin meyarları: Yazılı nitq formalarının qiymətləndirilməsi əsasında yekun sıralama.

İntizamın strukturu və məzmunu. “İngilis dilinin üslubiyyatı” fənni üzrə proqram 45 saatlıq – 3 kredit dərslərin keçirilməsini nəzərdə tutmaqla, tələbələrin bakalavr pilləsində dinlədikləri və öyrəndikləri nəzəri kurslardan daha çətin və ətraflı, dil strukturunda incə məqamların müasir metodlar vasitəsi ilə tədrisini həyata keçirilir. VI-cı semestrə intizam imtahanının orta nəzarət forması. Ümumilikdə, intizam üzrə 100 bal ala bilərsiniz, onlardan cari iş 50 balla, yekun nəzarət forması - 50 balla qiymətləndirilir. Dərslərdə iştiraka görə 10 bal. Tapşırıqlara görə - 30 bal. İndividual (sərbəst) iş – 10 bal. Qəbul edilən minimum bal 17-dir. Ümumi 50 baldan aşağı – F (qəbul olunmadı, müvəffəqiyyətsiz); 51-60 bal – E (aşağı səviyyədə qənaətbəxş); 61-70 bal - D (qənaətbəxş); 71-80 bal – C (yaxşı); 81-90 bal – B (çox yaxşı); 91-100 bal – A (əla).

Üslubiyyat, yaxşı dil bilikləri olanlar üçün faydalı olacaq. İngilis dilinin ifadə vasitələri və ədəbi dildə istifadə olunan üslub vasitələri yalnız bir sistem kimi dil haqqında, yəni bu dilin fonetik, qrammatik və leksik məlumatları haqqında hərtərəfli bilik əldə edildikdə başa düşülə bilər. Sözsüz ki, tələbə nə qədər müşahidəçi olsa, onun dil vasitələrindən istifadənin unikallığını qiymətləndirməsi bir o qədər asan olar. İlk növbədə, “ifadə vasitələr” və “üslubi vasitələr” anlayışlarının nə olduğu barədə aydın təsəvvür əldə etmək lazımdır. Tərtib olunmuş müvafiq proqram “İngilis dilinin üslubiyyatı” nəzəri kursu ali təhsilin bakalavr pilləsində təhsil alan III kurs (VI semestr) tələbələri üçün nəzərdə tutulur. Həmin kursda tələbələr **müasir ingilis dilinin üslubiyyatının əsas mövzuları**: “üslub” və “üslubiyyat” anlayışı, ingilis dilinin leksik ifadə və üslubi vasitələri, nitqin növləri: şifahi və yazılı nitq, leksik mənanın növləri (məntiqi, duyğusal, nominal - formal), dilin lüğət tərkibinin üslubi təsnifatı: ümumi bədii, ümumi danışiq və mötədil, xüsusi ədəbi lüğət tərkibi (terminlər, poetik və ədəbi sözlər, arxaik sözlər, barbarizmlər və xarici sözlər, neologizmlər – yeni söz və ifadələr); xüsusi danışiq lüğət tərkibi (slenqlər, professionalizmlər - peşəkarlıqla bağlı sözlər, dialektizmlər, vulgarizmlər, ara sözlər); ilkin lüğət tərkibinin kontekstdə tətbiq edilən mənaların qarşılıqlı əlaqəsi: metafora, metonimiya, istehza, rişxənd; polisemantik mənaya əsaslanan üslubi vasitələr: züqma (komik effekt yaratmaq üçün istifadə olunan məzmunca bir-birinə uyğun gəlməyən iki sözün (və ya iki cümlənin) birləşməsindən ibarət üslubi fiqur), pan – söz oyunu / kalambur; məntiqi və duyğusal mənaların qarşılıqlı əlaqəsi: nida sözlər, epitet, oksimoron; bir şeyin və ya dil hadisəsinin müəyyən xüsusiyyətinin qarşılıqlı təsiri: evfemizm, hiperbola (şişirtmə); bəzi ifadələrin özünəməxsus istifadəsi: klişe (şablon sözlər), atalar sözü və zərb məsəllər, epigramlar, sitatlar, eyhamlar, ifadələrin parçalanması; leksik-sintaktik ifadə və üslubi vasitələr olan antiteza, klaymaks, antiklaymaks, bənzətmə, litota (kiçiltmə), perifraz; söyləmin tərkibi, ifadəüstü vahidlər, paraqraf, sintaktik düzülüşün kompozisiya modelləri; üslubi inversiya, ayrı konstruksiya, paralel konstruksiya, xiazm (kayəzməs - əks paralellik), təkrar, sadalama, şübhə; söyləmin ifadə hissələrinin birləşdirməyin xüsusi yolları: asindeton (bağlayıcısız), polisindeton (çoxbağlayıcılı), buraxılmış cümlə bağı; danışiq konstruksiyaların xüsusi istifadəsi: ellips, aposiopesis, hekayədəki sual, təqdim olunan nitq, söylənilən və söylənilməyən nitq və ya daxili nitq; struktur mənanın üslubi istifadəsi; ritorik suallar; dilin fono-qrafik ifadə və üslubi vasitələri: onomatopiya (səs təqlidi), alliterasiya, rifma - mənsumə (lirik şer), ritm – ahəngdarlıq, ritmlilik; ingilis dilinin funksional üslubları: ədəbi dil üslubu (kitab dili), poeziya dili, dram dili, jurnalist üslubu, qəzet üslubu, elmi nəsr üslubu, rəsmi sənədlər üslubu haqqında hərtərəfli nəzəri məlumat əldə etmiş olurlar.

“İngilis dilinin üslubiyyatı”nın nəzəri və təcrübi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, o tələbələrin linqvistik dünyagörüşünün artmasına kömək edir və bütünlükdə dilin inkişaf qanunauyğunluqlarının daha dərinlən anlaşılmalarına xidmət göstərir. İngilis dilində fərdi (müəllif) leksikonun araşdırılması bir neçə cəhətdən əhəmiyyət kəsb edir. Birinci ədəbi dil, danışq dili, jarqon nitq, slenq, publisistika və ümumiyyətlə dil söz ehtiyatının zənginləşməsi imkanlarının müəyyənləşdirilməsi baxımından maraq doğurur. İkincisi dildə obraz yaradan əsas vasitələr bədii ifadə və bədii təsvir vasitələrdir. Dil məcaz obrazlı təfəkkürün əsas vasitələrindən biridir. Dilin iki mühüm işarəvilik (nominativ) və kommunikativlik (ünsiyyət) funksiyaları mövcuddur. Bədii dildə sözün məzmunu onun əsas nominativ-əşyavi mənası ilə məhdudlaşmır. Söz nominativ mənasından başqa bir sıra əlavə mənalarda da işlənir ki, buna məcaz deyilir. Sözün məcazlaşması mətn daxilində digər sözlərlə əlaqəli şəkildə baş verir. Söz o zaman məcazlaşır ki, real varlıqdakı anlayışları obrazlı şəkildə vermək iqtidarına malik olsun. Dilin məcazlar sistemi bədii təsvirin özəyini təşkil edir. Ümumiyyətlə, obrazlılıq dilə xas olan keyfiyyətdir. Buna görə də obrazlılıq bədiilikdən daha geniş anlayışdır. Dil vahidlərinin variantlarının yaranması prosesinin araşdırılması dilin həmin istiqamətdəki qanunauyğunluqlarının tədqiqi zəruridir.

Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, müasir ingilis dilinin materialları əsasında mətni anlamada fərdi (müəllif) leksikonun rolu dəqiqləşdirilmiş, invariantlar toplanmış, təsvir edilmiş, linqvistik cəhətdən təhlil edilmişdir. Kursun ayrı-ayrı bölmələrindən, təhlil olunmuş materiallardan ümumi dilçilik, həmçinin mətn dilçilikdə istifadə edilə bilər, çünki dil nəzəriyyəsi, sociolinqvistika və linqvopraqmatika nəzəriyyəsinin və mətn dilçiliyinin inkişafı üçün qiymətli və faydalıdır.

NANA texnologiyaların təsiri altında dildə çoxlu sayda leksik vahidlərin invariantları əmələ gəlir. Bundan başqa ictimai-siyasi proseslər də dilə daima təsir edir. Buna görə də dil daima inkişafdadır. Müşahidələrə görə tədris zamanı aydın olur ki, xarici dil öyrənən tələbələrin yeni mətnlərin anlamasında müəyyən çətinlikləri olur. Onlar bəzi leksik vahidlərini düzgün anlayıb tərcümə edə bilmir. Bu cəhətdən hazırda ingilis dilini öyrənən tələbələr üçün həmin tədqiqatın xüsusi praktik əhəmiyyəti vardır.

Kursun mövzuları müvafiq praktik və nəzəri seminarlarda, ümumi dilçiliyin xüsusi kurslarında, germanşünaslıqda, tərcümə nəzəriyyəsində, seçmə fənnlərin hazırlanmasında, tərtibində, azərbaycandilli auditoriyada ingilis dilinin tədrisində, tələbələrlə və dilçi aspirantlarla auditoriyadan kənar təlim prosesində gərəkli material rolunu oynaya bilər.

İngilis dilinin üslubiyyatı kursunun məzmunu:

To do stylistics is to explore language, and, more specifically, to explore creativity in language. Doing stylistics thereby enriches our ways of thinking about language... and exploring language offers a substantial purchase on our understanding of (literary) texts. **Paul Simpson**. (Üslubiyyatla məşğul olmaq - dili öyrənmək deməkdir və, daha konkret desək, dildə yaradıcılığı araşdırmaq. Beləliklə, üslubiyyatın biliyi dil anlayışımızı zənginləşdirir...və dilin tədqiqi (ədəbi) mətnləri başa düşməyimizə görə vacibdir.

KURSUN MƏZMUNU

Kurs üç fərqli poeziya, nəsr və dramaturgiya blokunu təmsil edən on dörd mövzudan ibarətdir:

I Mövzu. “Üslub” və “üslubiyyat” haqqında ümumi qeydlər. Üslubun öyrənilməsinin əsas istiqamətləri. Ekspressiv və üslubi vasitələr. Nitqin növləri: şifahi və yazılı nitq.

“Üslub” / “стиль” sözü latınca “stilus” sözündəndir, romalıların mum lövhələrə yazdıqları bir ucu iti, digəri düz olan qısa çubuq mənasını verir. İndi “üslub” sözü o qədər işlənir ki, o, qeyri-müəyyənlik zəmininə çevrilib. Bu söz inşa yazmağı öyrənmək üçün tətbiq edilir; fikirlə ifadə arasındakı uyğunluğu müəyyən etmək üçün də istifadə olunur; tez-tez fərdin dildən istifadə üsuluna istinad edir; bəzən daha ümumi, mücərrəd anlayışlara istinad edir ki, bu da istər-istəməz qeyri-müəyyən olur. Məsələn: “Üslub – insanın özüdür” (Buffon, G.L.L.), “Üslub – dərinlikdir” (Darbyshire, A.E.); “Üslub – sapmadır (отклонение)” (Enkvist, N.E.); “Üslub – seçimdir” və s. Müəllifin fərdi üslubu çox vaxt ümumi “üslub” termini ilə eyniləşdirilir. Lakin artıq qeyd edildiyi kimi, üslub daha geniş bir anlayışdır. Müəllifin fərdi üslubu “üslub” ümumi termininin yalnız bir tətbiqidir. "Fərdi üslub" müəyyən bir yazıçıya xas olan dil vahidlərinin, ifadə və üslub vasitələrinin unikal birləşməsidir. Ədəbiyyatda “üslub” termini “ədəbi janrı” ifadə etmək üçün geniş istifadə olunur. Hər bir fərdi üslubda həm ümumi, həm də xüsusi tapa bilərik. Müəllif nə qədər böyük olsa, üslubu bir o qədər orijinal olar. Yazıcının seçimlərini təcrid edib tədqiq edə bilsək, onun üslubunu təşkil edən xüsusiyyətləri müəyyən edə və onu tanıyırıq. Hər halda bədii norma müəyyən bir zaman dildə dil-hərəkətdə dövr edən fonemik, morfoloji, leksik və sintaktik modellərin invariantıdır.

Üslubiyyat ümumi dilçiliyin bölməsidir. O əsasən bir-birindən asılı olan iki vəzifə ilə məşğul olur: a) ontoloji xüsusiyyətləri ilə nitqin istənilən effektini təmin edən xüsusi dil vasitələrinin inventarının tədqiqi və b) dil vasitələrinin seçilməsi və təşkili ilə əlaqədar olaraq ünsiyyətin pragmatik aspekti ilə fərqlənən müəyyən növ mətnlərin (diskurs) öyrənilməsi.

Üslubiyyatın iki məqsədi iki ayrı tədqiqat sahəsi kimi aydın şəkildə fərqlənir. Xüsusi dil daşıyıcılarının inventarları media arasında əlaqənin aşkar olduğu bir sistemdə təqdim edilərsə, təhlil oluna və ontoloji xüsusiyyətlərini üzə çıxara bilər. Müxtəlif mətn növləri, onların lingvistik komponentləri qarşılıqlı əlaqədə təqdim olunarsa və bununla da bu tip strukturların pozulmaz birliyini və şəffaflığını ortaya qoyarsa, təhlil olunur. Ünsiyyətin pragmatik aspekti ilə fərqlənən mətn növləri funksional dil üslubları (функциональные стили языка) (FS) adlanır; nitqin arzu olunan effektini təmin edən xüsusi dil vasitələrinə üslubi vasitələr (стилистические приемы) (SD) və ifadə vasitələri (выразительные средства) (EM) deyilir. Dilin ifadə vasitələri ifadənin məntiqi və ya emosional olmağı məqsədilə dil sistemində mövcud olan fonetik, morfoloji, sözyaradıcı, leksik, frazeoloji və sintaktik formalardır.

Dilin funksional üslubu ünsiyyətdə müəyyən məqsədə xidmət edən bir-biri ilə əlaqəli lingvistik vasitələr sistemidir. Beləliklə, funksional üslub mesajı göndərən tərəfindən müəyyən edilmiş konkret bir tapşırığın məhsulu kimi qəbul edilməlidir. Funksional üslublar əsasən dilin ədəbi standartında özünü göstərir.

Ünsiyyət şəraitində dilin iki növü inkişaf etmişdir: şifahi, yəni danışılan, səslənən və yazılı. Ünsiyyətin müxtəlif məqsədləri ədəbi dilin bir sıra özünü təmin edən sistemlərə (dil funksional üslublarına) ayrılmasına səbəb oldu. Dilin iki növündən diaxronik şifahi olan əsas, yazılı isə ikinci dərəcəlidir. Bu ünsiyyət növlər öz spesifik xüsusiyyətlərini və keyfiyyətlərini inkişaf etdirərək bir-birinə zidd görünə bilər.

II Mövzu. Leksik mənanın növləri. Məntiqi, emosional və nominal. İngilis dili lüğətinin üslubi təsnifatı. Neytral, ümumi ədəbi, ümumi danışiq lüğəti.

Söz konkret ya mücərrəd, və ya qrammatik anlayışı mənalarından biri ilə ifadə edən cümlənin dil vahididir. Söz həm də öz semantik quruluşunu zənginləşdirməyə qadir olan, yeni mənalar qazanaraq köhnələrini itirən leksik vahiddir. Söz ətraf aləmin mikro- və makrokosmosunu adlandırır, təsnif edir və qiymətləndirir. Sözün ən mühüm xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o, maddi proses hadisəsi haqqında anlayışı ifadə edir, onları adlandırır. Konsepsiya məntiqi kateqoriyadır, onun lingvistik qarşılığı mənadır. Məna ümumiləşdirmə, əlaqə və

təfəkkürün vəhdətidir. Son dərəcə mürəkkəb bir varlıq, sözün mənası tarixi dəyişikliklərə məruz qalır, nəticədə sözün genişləndirilmiş semantik quruluşu formalaşır.

Ümumi dilçilikdə məna problemi, əsasən, terminin məna ilə məfhumun, məna və işarənin, məna və istinadın qarşılıqlı əlaqəsi aspektlərinə aiddir. Ümumi tendensiya mənanı müəyyən bir müddət ərzində sabit kimi qəbul etməkdir. Üslubiyyatda məna həm də kontekst tərəfindən sözlərə verilən mənalara əldə edilən bilən kateqoriya kimi qəbul edilir. Buna görə də bu cür məna *kontekstual məna* adlanır.

Dilçilikdə məcazi məna praktiki olaraq iki növ leksik məna arasında əlaqədir: lüğət (məntiqi, həqiqi) və kontekstual. Kontekstual məna həmişə lüğət mənasından müəyyən dərəcədə asılı olacaq. Tanınmış mənadan yayınma o dərəcəyə çatdıqda, tanınan məntiqi (həqiqi) mənalarda gözlənilməz dönüşə səbəb olur, və bu halda biz üslub vasitəni istifadə edirik.

Məlumdur ki, leksik məna qrammatik mənadan bir neçə cəhətdən fərqlənir. *Leksik məna* konkret anlayışı, hadisəni və ya real / qeyri-real obyektiv reallığı ifadə edir. Beləliklə, leksik məna müəyyən bir anlayışı ifadə etmək üçün söz formasının yaradılması vasitəsidir. *Qrammatik məna* zehnimizi sözlər arasındakı əlaqələrə və ya sistem kimi dildəki struktur funksiyaları ilə əlaqəli söz və ya konstruksiyaların bəzi formalarına aid edir. Belə ki, qrammatik mənanı adekvat şəkildə "*struktur məna*" adlandırmaq olar. Mənanın üç növü ayırd edilir: *məntiqi*, *emosional* və *nominal*.

Məntiqi məna ideyanın, hadisənin və ya obyektin əlamətinin dəqiq təyini, bütün anlayışı tanıdığımız addır. Bu məna sinonim olaraq referent (istinad) məna və ya birbaşa / bilavasitə həqiqi məna kimi də adlandırılır. İstinad (referent) mənalara dəyişdirilə bilər. Nəticədə bir sözün istinad mənalara müxtəlif anlayışları ifadə edə bilər. Buna görə də ilkin və ikinci istinad və ya məntiqi mənalara ayırd etmək lazımdır. Sözlərin potensialını emosional məna ilə bağlı da qeyd etmək olar.

Emosional məna da sözdə məfhumu maddiləşdirir, lakin məntiqi mənadan fərqli olaraq, emosional məna obyektiv gerçəkliyin əşya və ya hadisələri ilə bilavasitə bağlı deyil, danışanın bu şeylərə və ya ona münasibətdə hiss və emosiyaları ilə bağlıdır. Bir çox sözlər yalnız müəyyən kontekstdə emosional məna qazanır. Bu halda sözün kontekstual emosional məna daşdığını deyirik.

Və nəhayət, *nominal məna*. Elə sözlər var ki, anlayışları ifadə edərək sinifdən kənar müəyyən bir əşyaya işarə edir. Başqa sözlə, bu dil vahidləri oxşar obyektlərin bütün sinfindən bir xüsusi və unikal obyekti ayırmağa xidmət edir.

Belə sözlər qrammatikada xüsusi adlar kimi təsnif edilir. Bu sözlərin mahiyyətini o zaman başa düşmək olar ki, sözün iki əsas cəhəti: “nominasiya” və “məna” arasındakı fərqi aydın olsun. Bu aspektlər “istinad” və “məna” və ya “denotasiya”/ “anlam, işarə edən” və “konnotasiya” - “əlavə məna” da deyilir.

İngilis dili lüğətinin üslubi təsnifatına görə neytral, ümumi ədəbi, ümumi danışiq lüğəti mövcuddur. *Ümumi ədəbi sözlər* əsasən yazıda və səlis nitqdə istifadə olunur. Ədəbi vahidlər şifahi vahidlərə qarşıdır. Bədii sözü danışiq dilindən ayırmaq həmişə mümkündür. Bu, əks əlaqədə olan ədəbi və danışiq sinonimləri cütləri yarandıqda xüsusilə aydın görünür. *Ümumi danışiq lüğəti* aşağıdakı qruplara bölünür: 1. ümumi danışiq sözləri; 2. slenq; 3. jarqon; 4. peşəkar sözlər; 5. dialekt sözləri; 6. vulqar sözlər; 7. danışiq dili neologizmləri. İngilis dili lüğətinin əsas hissəsini təşkil edən *neytral sözlər* həm ədəbi, həm də danışiq dilində istifadə olunur. Neytral sözlər sinonimliyin və çoxmənalılığın əsas mənbəyidir. Yeni mənalər yaratmağa çox məhsuldar olan neytral lüğətdir. Bütün digər qruplardan fərqli olaraq, neytral söz qrupu xüsusi üslub koloritinə malik sayıla bilməz, eyni zamanda həm bədii, həm də danışiq dili sözləri müəyyən üslubi rəngə malikdir. Üslub baxımından neytral sözlər həm ədəbi, həm də danışiq dilində işlənir.

III Mövzu. Xüsusi ədəbi lüğət tərkibinə terminlər, poetik və ədəbi sözlər, arxaik sözlər, barbarizmlər və xarici sözlər, neologizmlər aiddir. Xüsusi danışiq lüğət tərkibinə slenqlər, professionalizmlər, dialektizmlər, vulgarizmlər, ara sözlər daxildir.

İstənilən dilin lüğətini istifadə dairəsinə görə bir-birindən fərqlənən üç qrupa bölmək olar. Ən böyük qrup stilistik rəngə malik olmayan və hər hansı bir kommunikativ vəziyyətə uyğun gələn neytral sözlərdən ibarətdir, iki kiçik qruplar müvafiq olaraq ədəbi və danışiq təbəqələridir. Bədii sözlər rəsmi, elmi, poetik xəbərlərin kommunikativ tələbatının ödənilməsinə xidmət edir, qeyri-rəsmi məişət ünsiyyətdə isə danışiq sözlərindən istifadə olunur. Müəllifin nitqi, təsviri, izahı ədəbi sözlərdən ibarət olur. Adi danışiq xalq dili - gündəlik şifahi ünsiyyətdə işlənən müxtəlif nitq növlərində, nəsrin dialoqunda və ya daxili monoloqunda sadə ifadələr, dialekt sözlər, vulqar sözlər, ara sözlər istifadə olunur. Adları çəkilən iki söz qrupunun hər biri üslubi mənaya malik olmaqla, məna keyfiyyətinə, istifadə tezliyinə, əhatə dairəsinə, potensial istifadəçilərin sayına və xarakterinə görə heterojendir. Məhz buna görə də onların hər biri daha sonra ümumi, yəni ana dili danışanların əksəriyyəti tərəfindən ümumiləşdirilmiş ədəbi (rəsmi) və ya danışiq (qeyri-rəsmi) ünsiyyətdə tanınan və istifadə edilən və xüsusi bloklara bölünür.

Xüsusi ədəbi sözlər arasında, bir qayda olaraq, ən azı iki böyük yarımqrup qeyd olunur.

IV Mövzu. Leksik ifadə və üslubi vasitələr. İlkən lüğət tərkibinin kontekstdə tətbiq edilən mənaların qarşılıqlı əlaqəsi: metafora, metonimiya, istehza, rişxənd. Polisemantik mənaya əsaslanan üslubi vasitələr: züqma, pan – söz oyunu.

Dilin ifadə vasitələri ifadənin məntiqi və/və ya emosional kəskinləşməsi məqsədilə dil sistemində mövcud olan fonetik, morfoloji, sözyaradıcı, leksik, frazeoloji və sintaktik formalardır. Üslubi vasitə dil vahidinin (neytral və ya ifadəli) bəzi tipik struktur və ya semantik xassəsinin şüurlu və məqsədyönlü şəkildə gücləndirilməsidir, ümumiləşdirilmiş statusa yüksəlir və bununla da generativ modelə çevrilir. Buradan belə nəticə çıxır ki, SD mücərrəd bir şablondur, istənilən məzmununda formadır. Bildiyiniz kimi, tipik təkcə tez-tez istifadə olunan deyil, həm də fenomenin mahiyyətini ən böyük və ən bariz güclə ortaya qoyandır. Mətnlərdə üslubi vasitələr etikətlənmiş vahidlər kimi işlənir. Onlar həmişə emosional və ya məntiqi əlavə məlumatlar daşıyır. Məhz buna görə də təsviri dilçilikdə istifadə olunan sərbəst variasiya üsulu (“sərbəst variasiya” dedikdə, mənasını dəyişmədən bir formanın digəri ilə əvəzlənməsi nəzərdə tutulur) üslubiyyatda istifadə oluna bilməz, çünki hər hansı əvəzləmə söyləmin semantik və estetik tərəfini zədələyə bilər. İfadə vasitələri ilə üslubi vasitələrin əlaqəsini informasiya nəzəriyyəsi baxımından formalaşdırmaq olar. Ekspressiv vasitələr stilistik vasitələrdən daha çox proqnozlaşdırıla bilər. Sonuncu yad görünə bilən və buna görə də çox az və ya heç proqnozlaşdırıla bilməyən bir mühitdə görünə bilər. İfadə vasitələr isə əksinə, düşüncənin təbii axarını izləyir, onu dildə geniş istifadə olunan vasitələrlə gücləndirir. Buradan belə nəticə çıxır ki, SD-lər daha çox məlumat daşıyır və buna görə də onların mənasını deşifrə etmək üçün müəyyən səylər tələb olunur. SD asanlıqla deşifrə oluna bilməsi üçün oxucuya yaxşı məlum olan xüsusi kod kimi qəbul edilməlidir.

V Mövzu. Məntiqi və emosional mənaların qarşılıqlı əlaqəsi. Nida sözlər, epitet, oksimoron. Evfemizm, hiperbola (şişirtmə).

İstənilən dilin ən güclü ifadə vasitələri fonetiktir. İnsan səsi başqa vasitələrlə əldə edilə bilməyən incə mənə çalarlarını göstərə bilər. Tonun yüksəkliyi, melodikliyi, vurğu, pauza, müəyyən hecaların uzadılması, pıçıldama, tərənnüm və səsdən istifadənin digər üsulları ifadənin emosional və ya məntiqi möhkəmlənməsində digər vasitələrdən qat-qat təsirli olur. Məntiqi və emosional vurğu arasında aydın fərq qoymaq həmişə mümkün olmur. Fakt budur ki, məntiq və emosional çox vaxt kəsişir. Həddindən artıq məntiqi vurğu ifadəni emosional

elementlərlə rəngləndirə bilər, beləliklə, həm məntiqi, həm də emosional olan bir növ ifadəliliyə səbəb olur.

Danışqı nitqinin ümumi emosional xarakterinə görə gündəlik nitqdə hər cür sabit ifadələr istifadə olunur. Belə ifadələr insan ünsiyyətinin bu formasının ayrılmaz hissəsidir. Yazılı mətnlərdə onların ifadəliliyi ön plana çıxır, çünki yazılı mətnlər məntiqi yönümlüdür. Nitqi canlandırmaq üçün işlənən sabit birləşmə zamanla sınaqdan keçirilmiş ifadə vasitəsidir, yazılı mətnlərdə isə onlar daha az istifadə olunur. Gündəlik nitqdə tez-tez belə ifadələri eşidə bilərsiniz: “Od üstünə yağ tökmək”. Bu ifadə mahiyyətcə neytral sözünün sinonimidir: “Bu, işi daha da pisləşdirmək”.

Sintaktik səviyyədə sinonim neytral olanlarla müqayisədə müəyyən dərəcədə məntiqi və ya emosional ifadəliliyi ortaya qoyan bir çox konstruksiya var. Dildə emosionallıq şüurumuzun bir kateqoriyasıdır və deməli, hisslərimiz birbaşa deyil, dolayı yolla, yəni şüurumuzdan keçərək ifadə olunur. Ona görə də təbiidir ki, müəyyən emosional sözlər emosiyaların hamı tərəfindən qəbul edilmiş simvollarına çevrilmişdir; duyğular sanki birbaşa ifadə olunmur, sadəcə xatırlanır.

Nida sözlər (**interjections**) hisslərimizi güclü şəkildə ifadə etdiyimiz zaman işlətdiyimiz və dildə insan duyğularının şərti simvollarıdır. **Nida işarəsi** təəccüb, həzz və ya qəzəb kimi güclü duyğuları ifadə edən söz və ya ifadədir. Nida işarələri çox vaxt öz-özünə dayanır və yazıda adətən nida işarəsi ilə müşayiət olunur.

Epitet (**the epithet**) atributiv söz, fraza və cümlədə emosional və məntiqi mənaların qarşılıqlı təsirinə əsaslanan üslub vasitəsidir. Bu funksiyalar və ya cəhətlər haqqında fərdi qavrayış və qiymətləndirmə vermək üçün obyektin bəzi xüsusiyyətlərini vurğulamaqla, obyekti xarakterizə etmək üçün istifadə olunur. Epitet subyektiv-qiymətləndirici kimi qeyd olunur.

Oksimoron (**oxymoron**) mənaca əks olan iki sözün, əsasən sifət və isim və ya sifətlə zərfin birləşməsidir ki, ikisinin mənaları bir-birinə ziddir. Məsələn: “alçaq göydələn, şirin kədər, gözəl rəzil, xoş çirkin üz, dəhşətli dərəcədə gözəl, kar edən sükut, acı bal, mehriban düşmən”.

Hər bir dildə insanların instinktiv olaraq çəkindiylə naliyiq, ədəbsiz, kobud sözlər mövcuddur. Bu sözlər tez-tez evfemizmlər (**euphemisms**) adlanan əvəzedicilərdən istifadə edərək fərqli, dolayı şəkildə təsvir olunur, məsələn: çəzmək (ölmək) – rəhmətə getmək – dünyasını dəyişmək – haqq dünyaya getmək – canını tapşırmaq – ruhunu təslim etmək – Allahın hüzuruna getmək.

Hiperbola (**hyperbole**) obyekt ölçülərin və ya hadisənin bəzi vacib xüsusiyyətinin qəsdən şişirdilməsidir. Hiperbola vurğunun qəsdən şişirtmə yolu ilə əldə edildiyi bir üslubi vasitədir. O, reallıqdakı faktiki vəziyyəti göstərmir, lakin danışanın emosional rəngli qavrayışı və ötürülməsi vasitəsilə sonuncunu təmsil edir. Qəsdən şişirtmə ehtiyatla istifadə olunur, çünki hiperbola vurğulamaq istədiyiniz mesajı diqqəti cəlb edir.

VI Mövzu. Bəzi ifadələrin özünəməxsus istifadəsi. Klişe (şablon sözlər), atalar sözü və zərb məsəllər, epigramlar, sitatlar, eyhamlar, ifadələrin parçalanması.

Klişe (**cliché**), adətən, köhnəlmiş və bayağı bir ifadə kimi müəyyən edilir. Davamlı təkrarlarla öz dəqiq mənasını itirib: başqa sözlə, stereotipləşib. Klişe, dil vahidi kimi tanış olan və qəbul edilən bir növ sabit ifadədir, məsələn, gəncliyin çəhrayı xəyalları, artan şüur.

Atalar sözləri və məsəllər (**proverbs and sayings**) qısa, məşhur, müdrik kəlamlardır, adətən sadə dildə ifadə edilir. Atalar sözləri nəsil-dən-nəslə ötürülən mədəni ifadələrdir. Bunlar bir mədəniyyətin hikmətinin sözləridir - bu mədəniyyətin insanları uşaqlarının həyatlarında öyrənmələrini və izləmələrini istədikləri dərslərdir. Onlara müəyyən simvollar, mücərrəd ideyalar xidmət edir. Atalar sözləri obrazlara həsr olunur və onların təsviri təklif edir, məsələn: Gözdən uzaq, könüldən iraq.

Epigram (**epigram**) qısa, hazırcavab, gülməli söz və ya şeirdir. Məsələn: Gözəl bir şey əbədi sevinkdir.

Sitat (**quotation**) ədəbi əsərdən və ya başqa yazılı əsərdən götürülmüş və bir fikri sübut etmək və ya fikri dəstəkləmək üçün təkrarlanan ifadə və ya cümlədir. Qrafik olaraq təyin edilmişdir: dırnaq işarələri: tire, kursiv.

Eyham (**allusion**) şifahi və ya yazılı nitq zamanı tarixi, ədəbi, mifoloji fakta və ya gündəlik həyat faktına bir söz və ya ifadə ilə dolayı istinaddır. Qısacası, eyham (işarə) hansısa ədəbi, tarixi, mifoloji, bibliya və s. xarakterə və ya məlum hadisəyə istinaddır. Kinayənin istifadəsi faktın biliyini nəzərdə tutur; oxucu və ya dinləyici tərəfindən nəzərdə tutulan şey və ya şəxs.

Atalar sözləri, zərb məsəllər, sitatlar, eyhamlar və paradokslar həm də bir növ təsadüfi frazeoloji vahidlər olmaqla ilkin və ikinci dərəcəli mənaların oyununu təşkil edir. Paradoks (**paradox**), ziddiyyətli görünən, lakin həqiqəti və ya ən azı həqiqət elementini ehtiva edən bir ifadədir, məsələn: O.Uayldın paradoksları.

Təmiz kətanları ictimai yerlərdə yumaq asandır. Reklam dilində təsadüfi frazeoloji vahidlərdən çox istifadə olunur, misal üçün: Sevgi kordur.

Linqvistik birləşmələr sabit ifadələrdir, mənası yalnız bütövlükdə birləşmədən başa düşülür. Komponent hissələrin mənasından bütövün mənası çıxarıla bilməz (**decomposition of set-phrases**). Sabit söz birləşmələrinin parçalanmasının üslubi vasitəsi birləşmənin tərkib hissələrini təşkil edən müstəqil mənaları canlandırmaqdan ibarətdir. Yəni birləşmənin hər bir sözünün öz hərfi mənasını almasına səbəb olur ki, bu da təbii ki, bir çox hallarda absurdun reallaşmasına səbəb olur, məsələn: “to save one’s bacon - bekonu xilas etmək” ifadəsi “zədə və ya itkidən qaçınmaq” deməkdir.

VII Mövzu. Leksik-sintaktik ifadə və üslubi vasitələr olan antiteza, klaymaks, antiklaymaks, bənzətmə, litota (kiçiltmə), perifraz.

Sintaktik üslubi vasitələr cümlə komponentlərinin leksik mənalarından asılı olmayaraq ifadəyə məntiqi, emosional, ekspressiv məlumat əlavə edir. Lakin elə strukturlar var ki, onların vurğulanması təkcə cümlə üzvlərinin yerləşdiyi yerdən deyil, həm də konstruksiyasından asılıdır. Bu da ifadənin leksik-semantik tərəfinə müəyyən tələblər qoyur. Onlar leksik-sintaktik üslubi vasitələr (SD) kimi tanınır. Bunun yaxşı nümunəsi antitezadır (**antithesis**): sintaktik olaraq antiteza paralel konstruksiyaların başqa bir halıdır. Lakin komponentlərinin semantikasına biganə olan paralellikdən fərqli olaraq, antitezanın iki hissəsi semantik olaraq bir-birinə zidd olmalıdır. Oxşar strukturlarda həyata keçirilməsi ilə vurğulanan semantik əkslik kimi antiteza tez-tez linqvistik iyerarxiyanın aşağı səviyyələrində, xüsusən də iki antonim affiksin güclü kontrast effekti yaratdığı morfemik səviyyədə müşahidə olunur.

Kulminasiya (**climax**) ardıcıl sözlərin, ifadələrin, paraqrafların və ya cümlələrin artan əhəmiyyətə görə düzüldüyü nitq vasitəsidir. Kulminasiya həyəcan və intizar yaradır. Bu vasitə nitq və mahnılardan tutmuş romanlara və pyeslərə qədər bütün növ yazılarda istifadə olunur. “Kulminasiya” termininin başqa mənası da var: kulminasiya nöqtəsi, nitq fiquru kulminasiya nöqtəsindən, süjetdə hekayənin mərkəzi münaqişəsinin intensivliyin zirvəsinə çatdığı məqamdan fərqlənir.

Kulminasiya (**Gradation**) – cümlələrin və ya bir cümlənin həmcins hissələrinin hər biri öz növbəsində ifadədə mənə, əhəmiyyət və ya emosional gərginliyin tədricən artmasına səbəb olan şəkildə düzülüşüdür. Əhəmiyyətin tədricən artması üç növdə ola bilər: məntiqi (**logical climax**), emosional (**emotional climax**) və kəmiyyət (**quantitative climax**). Məntiqi kulminasiya

tərkib hissələrin nisbi əhəmiyyətinə əsaslanır, onlarda təcəssüm olunmuş anlayışlar baxımından nəzərdən keçirilir. Emosional kulminasiya emosional mənə daşıyan sözlərin yaratdığı nisbi emosional gərginliyə əsaslanır. Kəmiyyət kulminasiyası müvafiq anlayışların həcmnin artmasıdır.

Anti-kulminasiya (**anti-climax**). Hekayədə əsəbi vəziyyəti və ya nitqin ani bir fikirdən gülməli və ya əhəmiyyətsiz bir fikrə dəyişməsi zamanı bu ritorik üslubdan istifadə edilir. Məsələn, müəyyən bir məqamda gözləntilər yüksəldikdə, hər şey üst-üstə düşür və sonra birdən darıxdırıcı və ya məyusedici bir mühit yarananda anti-kulminasiya işlənir. Anti-kulminasiyada şərtlərin ardıcılığı tədricən azalır. İki növ anti-kulminasiya mövcuddur. Birincisi, hekayənin ümumi süjetinin anti-kulminasiya kimi povestlərdə istifadə olunur. İkincisi, hekayənin istənilən yerində baş verə bilər.

Bənzətməni (**simile**) adi müqayisə ilə qarışdırmaq olmaz. Bunlar iki fərqli prosesdir. Müqayisə eyni sinfə aid olan iki şey arasındakı oxşarlıq və ya fərqi göstərmək üçün istifadə olunur. Müqayisə olunanı vurğulayaraq, sözügedən obyektin bütün xüsusiyyətlərini nəzərə alır. Bənzətmə iki fərqli obyekti açıq şəkildə müqayisə edən üslubi vasitədir. Bu, iki fərqli anlayışın oxşarlığı, əlaqəsi haqqında aydın ifadədir. Sadəcə müqayisədən fərqli olaraq, bənzətmə obyektini səciyyələndirir, onu tamamilə fərqli sinfin obyektini ilə təmasda saxlayır. Bənzətmə iki obyektin hər ikisi üçün ümumi olan bir keyfiyyətə diqqət yetirir. O, ümumiləşdirilmiş biri istisna olmaqla, iki obyektin bütün digər xüsusiyyətlərini istisna edir. Bəzi dilçilər bənzətməni geniş metafora adlandırırlar, çünki onlar mahiyyətə oxşardır. Yalnız bənzətmə metaforadan daha şəffafdır. Bu dərhal keyfiyyəti göstərir. Bənzətmə asanlıqla tanınır, çünki onların strukturunda formal elementlər mövcuddur, məsələn: müqayisəli bağlayıcılar “oxşar, bənzəyir, məsələn, sanki, oxşar” və feillər “görünür, bənzəyir, xatırladır” və s. Hər bir inkişaf etmiş dildə olduğu kimi, ingilis dilində də müxtəlif heyvanların və quşların keyfiyyətləri ilə müqayisədə insanın fərqli özəl cəhətləri, halları və hərəkətləri arasında bənzətməni göstərən tez-tez işlənən müqayisələrin siyahısı var, məsələn, qurd / canavar kimi ac, it kimi yorğun, it kimi sadıq, arı kimi əməksevər / məşğul.

Litota (kiçiltmə - **litotes**) müsbət qiymətləndirmə vermək üçün iki mənfinin birləşdirildiyi iki komponentli bir quruluşdur. Müsbət təsir zəifləsə də və onun bəyanatında danışanın müəyyən qeyri-müəyyənliyi nəzərdə tutulsa da, “yaxşı deyil” əslində “mehribanlıqla”, mədəni formada deməkdir. Litotun birinci komponenti həmişə “deyil” inkar hissəciyidir, ikincisi isə semantikada həmişə mənfi olur, formaca mənfi fiksasiya olunmuş sözdən mənfi ifadəyə qədər dəyişir, məsələn: Onun üzü çox çirkin deyildi.

Perifraza (**periphrasis**) qısa və sadə ifadə forması əvəzinə daha uzun bir ifadədən istifadə edən üslubi vasitəsidir. Bu, tanış obyekt və ya fenomeni adlandırmaq üçün dolayı yoldur. Bir sözlə, obyektin hansısa xüsusiyyətini vurğulayan ifadə ilə obyektin adının dəyişdirilməsi. Perifraza müəyyən mənada metonimiya ilə bağlıdır. Bu adı əvəzinə obyektin təsviridir, məsələn, uşaqların anası = həyat yoldaşım = arvadım. Ənənəvi perifraza və ya klişə qəzet dilində tez-tez rast gəlinir, məsələn, subaylığın daşını atdı = evləndi = ailə qurdu. Üslubi vasitənin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, onu yalnız kontekstdə deşifrə etmək olar. Əgər perifraza kontekstdən kənar başa düşülürsə, bu üslubi vasitə deyil, sadəcə sinonim ifadəsidir. Belə asan deşifrə olunan perifrazlara ənənəvi, lüğət və ya linqvistik perifrazalar = perifrastik sinonimlər də deyilir. Üslubi perifrazları məntiqi və obrazlı ayırmaq olar. Məntiqi perifraza təsvir olunan obyektin xas xüsusiyyətlərindən birinə əsaslanır, məsələn: məhvetmə alətləri = tapançalar; heyranlıq obyektı = sevgi. Obrazlı perifraza ya metaforaya, ya da metonimiyaya əsaslanır, məsələn: bütün dünyanın dəqiq qulluqçusu = günəş. Məcəzi perifrazda metafora ilə metonimiya arasında az fərq var.

VIII Mövzu. Sintaktik ifadə və üslubi vasitələr. Söyləmin tərkibi. İfadəüstü vahidlər, paraqraf. Sintaktik düzülüşün kompozisiya modelləri. Üslubi inversiya, ayrı konstruksiya, paralel konstruksiya.

Üslubiyyatın obyektı dilin ifadə və üslub vasitələridir. Onlar nitqin istənilən mühüm struktur məqamına əsaslanaraq, istər tək cümlədən, istərsə də cümlələr zəncirindən ibarətdir. Sintaksisin üslubi mənası cümlənin uzunluğu və quruluşu ilə məhdudlaşmır. Dilin üslub sistemi müxtəlif xüsusi hazırlanmış vasitələrlə - sintaktik ifadə və üslubi vasitələrlə fəaliyyət göstərir. Sintaktik ifadə və üslub vasitələri cümləni əlavə məntiqi və ya emosional informasiya ilə təmin edən, onun üslubi-praqmatik potensialını genişləndirən cümlə modelidir.

Söyləmin tərkibi. Şifahi nitqin təhlilində **söyləm** kiçik nitq vahididir. Bu, fərqli bir fasilə ilə başlayan və bitən davamlı bir nitq parçasıdır. Danışığ dildə bu susmaqla məhdudlaşır. Yazılı dildə söyləm yoxdur, yalnız onların təmsili var. Onlar müxtəlif yollarla təqdim edilə və yazıla bilər. Şifahi/danışığ nitqində söyləm bir neçə xüsusiyyətə, o cümlədən paralingvistik xüsusiyyətlərə malikdir, bunlar nitqin üz ifadələri, jestlər və duruş kimi aspektləridir. Prosodik xüsusiyyətlərə vurğu, intonasiya və səs tonu, eləcə də dinləyicinin boşluqları doldurmaq üçün danışığ dilinə daxil etdiyi sözlər olan ellips (многоточие) daxildir.

Suprafraza vahid (**ifadəüstü vahid / supra-phrasal unit** – SPU) termini cümlədən daha böyük vahidə istinad etmək üçün istifadə olunur. Bir qayda olaraq, o, strukturca adətən əvəzliliklərin, bağlayıcıların, müvəqqəti formaların köməyi ilə

və semantik cəhətdən, bir konkret fikir nəzərə alınır, bir-birindən asılı olan bir sıra cümlələrdən ibarətdir.

Paraqraf (**paragraph**) əvvəlində girintili və sonunda sətir sonu olan bir qrup cümləyə istinad etmək üçün istifadə olunan qrafik termindir. Lakin bu qrafik termin daxili birlik nümayiş etdirərək yazılı nitqin ayrıca bir hissəsini ifadə etməyə başlamışdır. Paraqraf sırf linqvistik vasitələrlə vurğulanan deyim vahididir: intonasiyalar, müxtəlif uzunluqlu fasilələr, morfoloji tərəfin və tərkib hissələrinin mənasının ciddi təhlili ilə aşkar edilə bilən semantik əlaqələr. Paraqraf düşüncənin məntiqi, pragmatik və estetik dispozişiyasının linqvistik ifadəsidir. Paraqrafın strukturu həmişə yalnız məntiqi prinsiplərə əsaslanmır. Qəzet üslubunda abzasların qurulmasında psixoloji prinsiplər mühüm rol oynayır. Rəsmi sənədlər üslubunda abzasın qurulması əsasən sənədlərin xüsusi şərti formaları (nizamnamələr, paktlar, diplomatik sənədlər, işgüzar məktublar, hüquqi sənədlər və s.) ilə tənzimlənir. Burada paraqraflar bəzən qrammatik olaraq paralel cümlələr silsiləsi adlanan formanı ehtiva edə bilər ki, bunlar bütün sənəd naminə formal tabelik edilir, əslində isə müstəqil abzaslardır. Paraqrafın quruluşu müəllifin niyyətindən çox asılıdır.

Sintaktik düzülüşün kompozisiya modelləri. Sintaktik konstruksiya xüsusiyyətləri deyimlərin leksik-frazeoloji cəhətləri qədər diqqəti cəlb etməsə də, bəzən struktur-sintaktik aspekt üslubi təhlilin həlledici məsələsi kimi qəbul edilir. Sintaksis məcazi mənada “üslub damarları” adlandırılır.

Struktur-sintaktik üslubi vasitələr istifadə edilən intonasiya ilə xüsusi əlaqədədir. A.A.Peşkovski cümlənin intonasiya və sintaktik xassələrinin qarşılıqlı asılılığını qeyd edir ki, bu da aşağıdakı kimi tərtib edilə bilər: struktur və sintaktik əlaqələr nə qədər çox ifadə edilirsə, ifadənin intonasiya modeli (tamamilə yox olma) bir o qədər zəif olacaq və əksinə intonasiya nə qədər güclü olarsa, aşkar sintaktik əlaqələr bir o qədər zəifləyir (həmçinin tamam yox ola bilər). Sintaktik üslubi vasitələrin problemi təkcə ifadəni daha ifadəli edən məsələ deyil, həm də daha ümumi predikasiya problemi ilə sıx əlaqəli olduğu ortaya çıxır. İngiliscə təsdiq cümləsi düzgün sözü ehtiva edərsə neytral sayılır, yəni “subyekt-predikat-obyekt” və ya cümlənin digər ikinci dərəcəli üzvü. Cümlə üzvlərinin digər söz sırası lazımi məlumatları daşıya bilər, lakin oxucuya təsir fərqli olacaq.

İnversiya daha çox ifadəliliyi vurğulamaq üçün seçilmiş qeyri-adi söz sırasına aiddir. **Üslubi inversiya** anlayışı qrammatikada inversiya anlayışından daha genişdir, burada adətən yalnız mübtəda və xəbərin mövqeyi nəzərdə tutulur. Üslubi inversiya müəyyən bir söz sırasına əsaslanan nitq fiqurudur. O, ifadənin səthi mənasına məntiqi vurğu və ya əlavə emosional rəng verməyə yönəlib. Buna görə

də müəyyən intonasiya nümunəsi inversiyanın qaçılmaz elementidir. Müasir ingilis dilində üslubi inversiya standart ingilis dilinin pozulması kimi qəbul edilməməlidir. Bu, sadəcə olaraq dilin özünün potensialının təcrübi reallaşmasıdır.

Müstəqil konstruksiya (**detached construction**) yazıçının hansısa xüsusi səbəbi ilə cümlənin ikinci dərəcəli üzvlərindən birinin yerləşdirildiyi elə üslubi vasitəsidir ki, o məntiqi istinad etdiyi sözdən formal olaraq müstəqil görünür. Onlar cümlədə ayrı hissələr kimi görünə bilər. Müstəqil konstruksiyanın növlərindən biri ara söz, ara söz birləşməsi və ya ara cümlədir - sintaktik konstruksiyanı pozan aydınlaşdırıcı, izahedici və ya köməkçi söz, söz birləşməsi, abzas, cümlə və s. ola bilər. Müstəqil konstruksiya düzgün işarələrinin (intonasiyanın) köməyi ilə cümlənin ikinci dərəcəli üzvünün seçilməsinə əsaslanan üslub vasitəsidir.

Paralel konstruksiya (**parallel construction**) təkcə cümlə ilə deyil, frazadan yuxarı mövcud olan dil vahidləri və paraqraflarla məşğul olan üslubi vasitədir. Paralel konstruksiya üçün zəruri şərt iki və ya daha çox cümlədə və ya cümlə hissələrinin ardıcıl olaraq eyni və ya oxşar quruluşudur. Paralel konstruksiyalar çox vaxt sözlərin təkrarı (leksik təkrar) və bağlayıcılar və ya ön sözlər (polisindeton) ilə gücləndirilir. Lakin sırf paralel konstruksiya yalnız cümlənin sintaktik quruluşunun təkrarlanmasından asılıdır. Paralel strukturlar qismən və ya tam ola bilər.

IX Mövzu. Xiazm, təkrar, sadalama, şübhə. Söyləmin ifadə hissələrinin birləşdirməyin xüsusi yolları. Asindeton, polisindeton, buraxılmış cümlə bağı.

Xiazm (**chiasmus**) – əks paralel konstruksiyalar cümlələrdən birinin söz sırasının digərinə nisbətən tərsinə çevrildiyi ardıcıl iki cümlənin və ya cümlə hissələrinin sintaktik modelinin təkrarına əsaslanan üslubi vasitədir. Məsələn: Onu öpdü. - O, onu öpməsinə icazə verdi. Vasitə effektivdir, çünki o, strukturda əks olan ifadənin ikinci hissəsini vurğulamağa kömək edir. Xiazm yalnız bir cümlənin iki ardıcıl müvafiq üzvü olduqda yarana bilər.

Təkrar (**repetition**) dilin üslubi vasitəsidir. Nətiq ciddi emosional həyəcan altında olduqda o təkrardan istifadə edir. Bəzi hallarda təkrarlama tamamilə fərqli bir funksiya yerinə yetirir. Birbaşa emosional təsirə yönəldilmir, əksinə təkrar oxucunun diqqətini bəyanatın əsas sözünə yönəltmək üçün məntiqi vurğulamağa yönəlir.

Sadalama (**enumeration**) dilin üslubi vasitəsi kimi əşyaları, obyektləri, hadisələri, hərəkətləri və s. bir-birinin ardınca adlandırır. Onlar bircins nitq hissələri zəncirini təşkil edir. Sadalama öz təzahüründə davamlı mövcudluğa malik

deyildir. O, bəzən tamamilə heterojen anlayışların qruplaşdırılması yazıçının hansısa xüsusi məqsədini təmin etmək üçün yalnız nadir hallarda istifadə edilir.

Şübhə (suspense) mesajın məzmununu elə təşkil etməkdən ibarət olan kompozisiya üslubudur ki, daha az vacib, təsviri, kiçik hissələrin əvvəlində toplansın və əsas fikir cümlənin sonuna qədər saxlanılsın. Beləliklə, oxucunun diqqəti saxlanılır və onun marağı qorunur.

Asindeton (asyndeton). Söyləm hissələrin əlaqələndirilməsinin özünəməxsus yolları asindeton, polisindeton, qırılan-təlqinedici əlaqəsidir. Asindeton ədəbi dilin normaları ilə nəzərdə tutulduğu halda, bağlayıcıların bilərəkdən buraxılması olduqda, cümlənin hissələri arasında və ya heç bir formal əlamət olmadan cümlələr arasında əlaqədir.

Polisindeton (polysyndeton) sözlərin, ifadələrin və ya cümlələrin birləşdirici bağlardan istifadə edərək dilin üslubi vasitəsidir.

Buraxılmış cümlə bağı dərhal gözə çarpmayan və hissələr arasındakı əlaqəni tutmaq, yəni semantik uçurumu aradan qaldırmaq üçün müəyyən əqli səy tələb edən cümlə əlaqəsi növüdür.

X Mövzu. Danışığ konstruksiyaların xüsusi istifadəsi. Ellips, aposiopesis, hekayədəki sual, təqdim olunan nitq, söylənilən və söylənilməyən nitq və ya daxili nitq. Struktur mənanın üslubi istifadəsi. Ritorik suallar.

Danışığ konstruksiyalar yalnız canlı danışığ ünsiyyətində istifadə olunur. Emosional ünsür emosional ifadənin vacib komponenti olan vurğulu intonasiya ilə gücləndirilə bilər. Danışığ nitqinə xas olan emosional sintaktik konstruksiyalar qeyri-rəsmi və intim söhbətlərdə nitqə şəxsi hiss və həyəcan daxil edildikdə istifadə olunur. Onlar dialoqda ümumidir və dialoqda xüsusi üsullar kimi qəbul edilmir, lakin yazılı nitqdə fərqlənir.

Ellips (ellipsis). Nöqtələr mövcud vəziyyətə münasib söhbətə tipikdir. Danışığ nitqinin bu tipik xüsusiyyəti yazılı nitqdə istifadə olunduqda yeni keyfiyyət qazanır. O, super segment məlumatı təmin etdiyi üçün stilistik vasitəyə çevrilir. Birbaşa ünsiyyətdə olan elliptik cümlə üslubi vasitə deyil. Bu, sadəcə danışığ dilinin normasıdır.

Aposiopesis lüğətdə “ritorik effekt üçün dayanma” üslubi vasitə kimi təyin edilir. Bu tərif üslubun funksiyalarını açmaq üçün çox ümumidir. Dilin danışığ üslubunda fasilə adətən söhbəti davam etmək istəməməkdən yaranır; ya da deyiləcək şeyin deyilənlərin içərisində olan eyhamla başa düşülə biləcəyi fərziyyəsi; ya da nə deyəcəyinə dair qeyri-müəyyənlik üzündən işlənilir.

Yazıda **hekayə fasiləsi (break-in-the-narrative)** həmişə müəyyən üslub effektinə nail olmaq üçün istifadə olunan üslub vasitəsidir. Bununla belə, canlı danışq dilinin tipik xüsusiyyəti kimi povestin kəsilməsi ilə konkret üslub vasitəsi arasında kəskin və aydın fərq qoymaq çətinidir. Bələdçi ola biləcək yeganə meyar söhbətdə mənasın adekvat jestlə çatdırılmasıdır. Yazılı nitqdə aposiopezisin deşifrə edilməsinin yeganə açarı adekvat intonasiya təklif edən kontekstdir. Suallar həm struktur, həm də semantik cəhətdən cümlə növlərindən biri olmaqla müəyyən şəxs tərəfindən verilir, digərindən cavab gözləyir. Bu, sualın əsas və ən xarakterik xüsusiyyətidir, yəni o ünsiyyətdə məhz bu funksiyanı yerinə yetirmək üçün dilin sintaktik vahidi kimi mövcuddur. Əsasən, suallar danışq dilə aiddir və həmsöhbətin iştirakını əhatə edir, yəni adətən dialoqda olur. Sual verənin cavabı bilmədiyi güman edilir. **Hekayədəki sual** sualın həqiqi mahiyyətini dəyişir və onu üslubi vasitəyə çevirir. Adətən hekayədəki sual eyni şəxs, əsasən müəllif tərəfindən verilir və cavablandırılır. Bu, güclü emosional mətnaltı mənə çalarları olan giriş bəyanatına bənzəyir. Üslubi vasitə personajı təsvir etmək üçün çox münasibdir. O, personajın hiss və düşüncələrini tam açır və oxucuya düzgün çatdırır. Adətən “düşünmək, hiss etmək, baş vermək, təəccüb etmək, soruşmaq, özünüə söyləmək, başa düşmək, anlamaq” və s. fellərlə təqdim olunur.

Söylənilən və söylənilməyən nitq və ya daxili nitq. Sözlərin ilkin məntiqi mənasında istifadə olunmadığı leksik mənanın ötürülməsi ilə analogi olaraq, sintaktik konstruksiyalar ilkin mənələrdən başqa digər mənələrdə də işlənə bilər. Hər bir sintaktik quruluşun özünəməxsus funksiyası vardır ki, bu da onun struktur mənası adlanır. Quruluş hansısa başqa funksiyada işlədildikdə onun leksik köçürmə kimi yeni mənə kəsb etdiyini söyləmək olar.

Struktur mənanın üslubi istifadəsi. Sintaktik üslubi vasitələr arasında struktur mənanın bu transferini görmək olar. Bunlar ritorik suallar və litotadır. Ritorik sual cavab almaq üçün deyil, ritorik təsir üçün qoyulmuş sual şəklində nitq formasıdır. Adətən sualın verdiyi məlumatı əldə etməkdən başqa məqsədlə verilən hər hansı sual kimi müəyyən edilir.

XI Mövzu. Dilin fono-qrafik ifadə və üslubi vasitələri: onomatopiya (səs təqlidi), alliterasiya, rifma - mənzumə (lirik şer), ritm – ahəngdarlıq, ritmlilik.

Onomatopiya (səs təqlidi) - nitq səslərinin məcmusudur, məqsədi təbiətin (külək, dəniz, ildırım və s.), əşyaların (maşın, silah və s.), insanların və heyvanların (nəfəs, gülüş, ayaq səsləri və s.) yaratdığı səsləri təqlid etməkdir. Onomatopeyanın iki növü var: birbaşa və dolaylı. Birbaşa onomatopeya təbii səsləri təqlid edən sözlərdən ibarətdir, məsələn, ding-dong, buzz, hang, ku-ku, miyav, stolüstü tennis, uğultu və s. Dolaylı onomatopoeia səslərin birləşməsidir, məqsədi ifadənin səsini

onun mənasının əks-sədasına çevirməkdir. Buna bəzən “əks-səda məktubu” da deyirlər.

Alliterasiya fonetik üslubi cihazdır, məqsədi ifadəyə melodik effekt verməkdir. Bu texnikanın mahiyyəti oxşar səslərin, xüsusən samitlərin sıx ardıcılıqla, xüsusən də ardıcıl sözlərin əvvəlində təkrarlanmasıdır. Alliterasiya adətən müəllifin fikrinə musiqi müşayiəti kimi baxılır, onu hər bir oxucunun özü üçün şərh etdiyi bir növ qeyri-müəyyən emosional atmosferlə gücləndirir.

Rifma - mənsumə (lirik şəer) deməkdir. Qafiyə eyni sözlərin və ya oxşar son səs birləşmələrinin təkrarıdır. Adətən qafiyəli sözlər bir-birindən eyni məsafədə yerləşdirilir. Şeirdə onlar müvafiq sətirlərin sonunda yerləşdirilir. Səs birləşmələrinin eyniliyi və xüsusilə oxşarlığı nisbi ola bilər. Məsələn, tam qafiyələr və natamam qafiyələr fərqləndirilir. Tam qafiyə vurğulanan hecəda sait səsin və ondan sonra gələn samitlərin eyniliyini nəzərdə tutur, misal üçün: “bəlkə, doğru, boş yerə, ehtiyatsızlıqla”. Yarımçıq qafiyələr daha çox müxtəlifliyi təmsil edir. Onları iki əsas qrupa bölmək olar: sait qafiyələr və samit qafiyələr.

Ritm insan fəaliyyətinin bütün sahələrində mövcuddur və müxtəlif formalara malikdir. Dildə ritm müxtəlifliyi: uzun, qısa; cəld, sakit; yüksək, aşağı və digər ziddiyyətli nitq seqmentlərini mütləq tələb edir.

XII Mövzu. İngilis dilinin funksional üslubları. Ədəbi dil üslubu. Poeziya dili. İngilis ədəbi dil standartında aşağıdakı əsas funksional üslublar (FS) mövcuddur: 1) bədii ədəbiyyatın dili; 2) publisistik ədəbiyyat dili; 3) qəzet dili; 4) elmi nəsrin dili; 5) rəsmi sənədlərin dili.

İngilis dilinin funksional üslubları. Ünsiyyətin pragmatik aspekti ilə fərqlənən mətn tiplərinə funksional dil üslubları (FS) deyilir. Dilin funksional üslubu ünsiyyətdə müəyyən məqsədə xidmət edən bir-biri ilə əlaqəli linqvistik vasitələr sistemidir. Beləliklə, funksional üslub mesajı göndərən tərəfindən qoyulmuş müəyyən konkret tapşırığın məhsulu kimi qəbul edilməlidir. Funksional üslublar əsasən dilin ədəbi standartında özünü göstərir.

Ədəbi dil üslubu. Poeziya dili. ***Bədii ədəbiyyat funksional üslubuna*** aşağıdakılar aiddir: a) şeirin dil üslubu; b) emosional nəsrin dil üslubu; c) dramının dil üslubu. İngilis dilinin ədəbi standartı, istənilən inkişaf etmiş dil kimi, vahid deyil. Müəyyən spesifik funksional üslublara malik olan standart ingilis ədəbi dilinin inkişafının tədqiqi və əldə edilmiş xüsusiyyətlərdən bəhrələnərək o bir neçə alt sistemə bölünür.

XIII Mövzu. Dram dili. Jurnalist üslubu. *Publisist funksional üslubuna* aşağıdakılar daxildir: a) natiqliyin dil üslubu; b) essenin (inşanın) dil üslubu; c) Qəzet və jurnallarda tematik yazıların dil üslubu.

XIV Mövzu. Qəzet üslubu, elmi nəsr üslubu, rəsmi sənədlər üslubu. *Qəzet funksional üslubu* aşağıdakı üç növə bölünür: a) qısa mesajların və kommunikelərin dil üslubuna görə; b) qəzet başlıqlarının dil üslubu; c) bildirişlərin və reklamların dil üslubu. *Elmi nəsr funksional üslubu* üç növdən ibarətdir: a) humanitar elmlərin linqvistik üslubu; b) “dəqiq” elmlərin dil üslubu; c) elmi-populyar nəsrin dil üslubu. *Rəsmi sənədlər funksional üslubunu* dörd növü mövcuddur: a) diplomatik sənədlərin dil üslubu; b) işgüzar sənədlərin dil üslubu; c) hüquqi sənədlərin dil üslubu; d) hərbi sənədlərin dil üslubu.

Tədris prosesində mənimsənilən nəzəri məsələləri təhlil etmək, onların haqqında elmi şəkildə müzakirələr keçirmək, nəzəri bilikləri müntəzəm olaraq tapşırıqlar etməklə möhkəmləndirmək vacib məsələlərdəndir. Proqramda əsas diqqət ona daxil olan mövzuların nəzəri və əməli cəhətdən elmi şəkildə öyrənilməsinə yönəldilmişdir.

“İngilis dilinin üslubiyyatı” fənni üzrə proqramın sonunda məsləhət görülən ədəbiyyatın siyahısı verilmişdir. Vaciblik baxımından daha önəmli ədəbiyyat siyahısını əsas bölgüdə, nisbətən az işlənən ədəbiyyat isə əlavə yarımbaşlıqda göstərilmişdir.

Bakalavr pilləsində təhsilin məqsəd və vəzifələrinə uyğun olaraq “İngilis dilinin üslubiyyatı” fənninin daha dərindən və məqsədyönlü öyrənilməsi nəzərdə tutulur.

“İngilis dilinin üslubiyyatı” kursunun bakalavr pilləsində əsas fənn kimi ümumtəhsil əhəmiyyəti çox vacibdir və bu fənnin öyrədilməsi ingilis dilinin inkişaf qanunauyğunluqlarının daha dərindən anlaşılmasına xidmət edir.

Detailed Breakdown of Course Content:

Week	Themes	Activities
1.	General notes on style and Stylistics. Main trends in style study. Expressive means (EM) and stylistic devices (SD). Varieties of language. Oral and written speech.	Questions on the points, speaking-up.

2.	Types of lexical meaning. Logical, emotive and nominal. Stylistic classification of the English vocabulary. Neutral, common literary, common colloquial vocabulary.	Questions on the points, feedback, discussion.
3.	Special literary vocabulary (terms, poetic and highly literary words, archaic words, barbarisms and foreignisms, literary coinages). Special colloquial vocabulary (slang words, professionalisms, dialectal words, vulgar words, colloquial coinages).	Questions on the points, feedback, speaking-up.
4.	Lexical EMs and SDs. Interaction of primary dictionary and contextually imposed meanings. Metaphor, metonymy, irony. SD based on polysemantic effect. Zeugma, pun.	Questions on the points, speaking-up.
5.	Interaction of logical and emotive meanings. Interjections and exclamatory words, the epithet, oxymoron. Interaction of a certain feature of a thing or phenomenon. Euphemism, hyperbole.	Questions on the points, feedback, discussion.
6.	Peculiar use of set expression. The cliché, proverbs and sayings, epigrams, quotations, allusions, decomposition of set-phrases.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
7.	Lexico-syntactical EM and SDs. Antithesis, climax, anticlimax, simile, litotes, periphrasis.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
8.	Syntactical EM and SDs general consideration. Composition of utterance. Supra-phrasal units, the paragraph. Compositional patterns of syntactical arrangement. Stylistic inversion, detached construction, parallel construction.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
9.	Chiasmus, repetition, enumeration, suspense. Particular ways of combining parts of the utterance. Asyndeton, polysyndeton, the gap-	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.

	sentence link.	
10.	Particular use of colloquial constructions. Ellipses, break (aposiopesis), question in the narrative, represented speech, uttered represented speech, unuttered or inner represented speech. Stylistic use of structural meaning. Rhetorical questions.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
11.	Phono-graphical Ems and SDs. Onomatopoeia, alliteration, rhyme, rhythm.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
12.	Functional styles of the English language. The Belles-Lettres style. Language of Poetry.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
13.	Language of Drama. Publicist style.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
14.	Newspaper style, scientific prose style, the style of official documents.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion.
15.	Exercises, exam preparation.	Questions on the points, speaking-up, feedback, discussion, exercises.

Proqram üzrə nəzərdə tutulan əsas ədəbiyyat

Valiyeva, N.Ch. (2018) Introductory Course to the English Stylistics. Baku, Science and Education, 437 p.

Məsləhət görülən ədəbiyyat

Azərbaycan dilində:

1. Adilov, M.İ., Verdiyeva, Z.N., Ağayeva, F.M. (1989) İzahlı dilçilik terminləri, Bakı.
2. Potter, S. (2012) Dilimiz, Bakı, Elm və Təhsil.

3. Vəliyeva, N.Ç. (2008) Müxtəlif sistemli dillərdə fəli birləşmələrin tipoloji təhlili. Bakı, "Avropa" nəşriyyatı.
4. Vəliyeva, N.Ç. (2011) Dil Tipologiyasının Aktual Problemləri. Bakı, Science and Education.
5. Vəliyeva, N.Ç. (2013) Dildə variativlik və dil vahidlərinin müqayisəli təhlili. AMEA-nın M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu. Filologiya məsələləri № 1, Bakı, Elm və Təhsil, s. 3-13.
6. Vəliyeva, N.Ç. (2017) Qloballaşan Dünyada Multikulturalizm Şəraitində Dilin İnkişafı. Bakı, Avropa.
7. Vəliyeva, N.Ç. (2018) Mədəniyyətlərarası Dialoq ya Qlobal Kommunikasiya Şəraitində Təhsilin Dili və Dilin Təhsili. Germany, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing House.

İngilis dilində:

8. Crystal, D. (2003) English as a Global Language, 2-nd edition, CUP, 2003.
9. Crystal, D. (2006) Language and Internet. CUP.
10. Graddol, D. (2000) The Future of English? A Guide to Forecasting the Popularity of the English Language in the 21-st century, London: British Council.
11. Ivashkin M.P. and others. A Manual of English Stylistics. - M.: AST: Vostok-Zapad, 2005.
12. Thurlow, C. (2001) The Internet and Language, London: Elsevier.
13. Galperin I. R. (1971) Stylistics. - M.: Higher School Publishing House.
14. Shakhovsky V. I. (2008) English Stylistics. - M.: LKI.
15. Skrebnev Y. M. (2000) Fundamentals of Stylistics. - M.: Астрель.
16. Znamenskaya T.A. (2005) Stylistics of the English Language. Fundamentals of the Course. - M.: Editorial URSS.
17. Vəliyeva, N.Ch. (2011) Actual problems of Language Typology, Bakı, Science and Education, 2011.
18. Vəliyeva, N.Ch. (2013) The history of the transnational processes and their's influence on the enrichment of word-stock of English. NASA. Institute of Manuscript, № 3, Bakı, Science and Education.
19. Vəliyeva, N.Ch. (2013) Some aspects of the English language's history, BDU, ISSN-2218-7588. E-ISSN 2219-5513. Language and Literature 4 (88), Bakı.
20. Vəliyeva, N.Ch. (2013) Some Aspects and Peculiarities of Intercultural Communication in the Process of Globalization. Belgrade, Publishing House: Jovsic Printing Centar d.o.o.
21. Vəliyeva, N.Ch. (2014) Theoretical Issues of Stylistic Lexicology. Bakı, State Publishing House.
22. Vəliyeva, N.Ch. (2014) Communicative-Pragmatic Paradigm of English Lexicology. Bakı, Science and Education.
23. Vəliyeva, N.Ch. (2015) Synergetics of the language, national consciousness and culture. <http://scientific.thomsonreuters.com/imgblast/JCRFullCovlist-2014.pdf> - Canadian Center of Science and Education, International Journal of

English Linguistics, ISSN 1923-869X (Print), ISSN 1923-8703 (Online), Vol.5, No.3, June 2015, p.154-164.

24. Valiyeva, N.Ch. (2018) Synergetics of the Language, National Consciousness and Culture by Globalization. Germany, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing House.

25. Valiyeva, N.Ch. (2019) Comparative Typology of the Modern English, Russian and Azerbaijani. Serbia, Beograd, Total Trade International d.o.o. SZGR Jovan Antic, ISBN 978-86-8947-08-06, COBISS.SR-ID 277220620, Belgrade.

26. Wells, J. (2006) Accents of English, London, CUP.

27. www.sitesforteachers.com

28. www.English_literature.org

29. www.englishclub.com

30. www.library.utoronto.ca

31. www.academics.vmi.edu

Rus dilində:

32. Ивашкин М.П., Сдобников В.В., Селяев А.В. Практикум по стилистике английского языка. Нижний Новгород: НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 1999.

33. Косоножкина Л. В. Практическая стилистика английского языка. - М. - Ростов-на-Дону: издательство ИКЦ Март, 2004.

34. Кухаренко В.А. (2009) Практикум по стилистике английского языка, Винница, Нова книга, Москва, Изд-во "Флинта".

35. Маковский М.М. Английская диалектология: Современные английские территориальные диалекты Великобритании, Уч.пособие. 2-е изд., стереотип. М., КомКнига, 2005.

36. Стилистика и литературное редактирование. - М.: Гардарики, 2004.

37. Стилистическая интерпретация текста. - М.: Высшая школа, 1991.

Əlavə məsləhət görülmən ədəbiyyat

In Azerbaijani:

Vəliyeva, N.Ç. (2006) Azərbaycanca-İngiliscə-Rusca Frazеoloji Lüğət. Bakı, Nurlan.

Vəliyeva, N.Ç. (2010) İrihəcmli Üçdilli Frazеoloji Lüğət. I-II cild, Bakı, "Azərnəşr" nəşriyyatı.

Vəliyeva, N.Ç. (2017) Qloballaşan dünyada multikulturalizm şəraitində dilin inkişafı, Bakı, .

Vəliyeva, N.Ç. (2017) Qloballaşma şəraitində təhsilin dili və dilin tədrisi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası, "Azərbaycan Multikulturalizmin İnkişaf Perspektivləri" Elmi Konfrans, 27 Aprel, Bakı.

Vəliyeva, N.Ç. (2018) Mədəniyyətlərarası dialoq vasitəsilə dilin inkişafı. Bakı Biznes Universiteti, "Müasir təhsil sistemində xarici dilin inkişaf perspektivləri"

mövzusunda Elmi-Praktik Simpozium, 02 mart 2018-ci il “Mədəniyyətlərarası ünsiyyətin qurulmasında dilin əhəmiyyəti” bölməsində “Mədəniyyətlərarası dialoq vasitəsilə dilin inkişafı”, Bakı.

In English:

- Adams, J. D. (1975) *The Magic and mystery of words*.
- Akhmanova, O.S. (1972) *Lexicology: Theory and Method*. M.
- Aldington, R. (1919) *War and Love*. Four Seas Comany.
- Altick, R.D. (1957) *The English Common Reader*.
- Altick, R.D. & A.A. Lunsford. (2015) *Preface to Critical Reading*. Henry Holt and Company, New York.
- Archibald, H. (1978) *A Poetry and Stylistics*. In: “*Essays in Literary Linguistics*”.
- Arnold, I.V. (2005) *Stylistics of Modern English language*, Moscow, “Flint”.
- Bagget, D. & Kleein, S. & Irwin, W. (2005) “*Harry Potter and Philosophy: If Aristotle Ran Hogwarts*”, Chicago and La Salle, Illinois, OPEN COURT.
- Baigent, M. (1999) *Teaching in Chunks: Integrating a Lexical Approach*, in *Modern English Teacher*, Vol.8, No.2.
- Ball, C.N. (1994) *Automated Text Analysis. Cautionary Tales*. In: *Literary and Linguistic Computing* 9.
- Baugh, A.C. & Cable, T. (2002) *A History of the English Language*, 4th edition, London: Routledge.
- Bernstein, T.M. (1965) *Watch Your Language*. New York. Atheneum.
- Bibber, D., Conrad, S. & Reppen, R. (1998) *Corpus Linguistics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Bibber, D., Johanson, S., Leech, G.N., Conrad, S., Finegan, E. (1999) *Longman Grammar of Spoken and Written English*, Pearson Education Limited, London.
- Block, B., Trager, G.L. (1947) *Outline of Linguistic Analysis*, Michigan.
- Block, D. & Cameron, D. (2002) *Globalization and Language Teaching*. Londress, Routledge.
- Blokh, M.Y. (1983) *A Course in Theoretical English Grammar*, Moscow.
- Bloom, H. (1994) *The Western Canon. The Books and Schools of the Ages*. New York, Riverhead.
- Bloomfield, L. (1935) *Language*, New York.
- Bloomfield, L. (1983) *An Introduction to the Study of Language*.
- Bradbury, M. (2001) *The Modern British Novel*. London, Penguin Books.
- Bradford R. (1997) *Stylistics*. London and New York. Routledge.
- Burrows, J.F. (1987) *A Computation Into Criticism. A Study of Jane Austen’s Novels and an Experiment in Method*. Oxford:Oxford University Press.
- Butler, J. (1990) *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London, Routledge.
- Byatt, A.S. (1994) *The Matisse stories*. London, Vinatage.
- Cambridge Advanced Learner’s Dictionary. (2008) 3-rd edition, Cambridge, Cambridge University Press.
- Carver, C. (1987) *American Regional Dialects, A Word Geography*. Ann Arbor, MI, University of Michigan Press.

- Carver, C. (1987) Dictionary of American Regional English.
- Carver, C.M. (1987) Linguistic Atlas of the United States. The Atlas of North American English in the 1992-1999. www.ling.upenn.edu
- Chafe, W.L. (1970) Meaning and the Structure of Language. Chicago.
- Chatman, S. (1961) The classification of English verbs by (not sentential) object types / Transformations and discourse analysis projects, L.: Teddington.
- Chatman, S. (1967) A Functional Linguistic. Boston.
- Chatman, S. (1967) Stylistics: Quantitative and Qualitative, v. 1.
- Chatman, S. (1971) Literary Style: a symposium. London & New York. Oxford University Press.
- Clifton, T.D. (2018) High pay and less work. New York.
- Cook, G. (1994) Discourse and Literature. The Interplay of Form and Mind. Oxford: Oxford University Press.
- Cook, G. (1995) Multi-competence and learning of many languages. Language, Culture and Curriculum 8.2.
- Cook, G. (2010) Translation in language teaching: An argument for reassessment. Oxford: Oxford University Press.
- Corns, Th. (1991) Computers in the Humanities. Methods and Applications in the Study of English Literature. In: Literary and Linguistic Computing 6/2.
- Croce, B. (1950) What is Art? Stylistic. <https://lingualeo.com/stylistics-63184>
- Crystal, D. & Davy, D. (1969) Investigating English Style, Longman, UK.
- Crystal, D. (1969) Stylistic. London. Longman.
- Crystal, D. (1998) Language Play. London: Penguin.
- Crystal, D. (2007) English as a Global Language, Cambridge: Cambridge University Press.
- Darbyshire, A.E. (1971) A Grammar of Style. Deutsch, Language Arts & Disciplines.
- Donne, J. (1633) The Sun Rising, Poems.
- Downes, W. (1998) Language and Society, 2-nd edition, Cambridge, Cambridge University Press.
- Dubenko, O. (2005) Comparative Stylistics of English and Ukrainian. Vinnitsa.
- Eco, U. (1995) The Search for the Perfect Language. Oxford: Blackwell Publishers.
- Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com>
- Enkvist, N.E. (1973) Linguistic Stylistics, Mouton, The Hague-Paris.
- Enkvist, N.E. (1989) Interpretability Universes of Discourse and Text Worlds. Possible Worlds in Humanities, Arts and Sciences, New York, De Gruyter.
- Faulkner, W. (1989) A Rose for Emily, New York, Random House.
- Fowler, R. (1996). Linguistic Criticism. 2-nd edition. Oxford, Oxford University Press.
- Fowler, H.W. (1996) Language in Literature. An Introduction to Stylistics. OUP.
- Fries, C.C. (1956) The Structure of English, An Introduction to the Construction of English Sentences, Longmans, New York.
- Galperin, I.R. (1968) An Essay in Stylistics Analysis. M., V.s.
- Galperin, I.R. (1981) English Stylistics, 3-rd edition, Higher School, Moscow.

- Golding, W. (2006) *The Lord of the Flies*. New York: A Perigee Book.
- Graddol, D. (2000) *The Future of English? A Guide to Forecasting the Popularity of the English Language in the 21-st century*, United Kingdom, London: British Council.
- Grice, H.P. (1989) *Logic and Conversation*. Harvard University Press.
- Grisham, J. (1992) *The Firm*. New York: Island books.
- Groot, A.W.D. (1962) *Proceedings of the IX-th International Congress of Linguists*, Cambridge, Mass.
- Groot, A.W.D. (1985) *Practical Stylistics*. Cambridge.
- Halliday, M.A.K., Hasan, R. (1971) *Linguistic Function and Literary Style: An Inquiry into the language of William Golding's "The Inheritors"*. "Literary Style: A Symposium". Ed. Seymour Chatman, London-New York: Oxford University Press.
- Hamm, V.M. (1954) *Meter and Meaning*. PMLA, No. 4, Part 1.
- Hayward, A.L. & Baker, E.A. (1949) *Cassell's New English Dictionary*. Fifteenth Edition Enlarged and Revised. Cassell and Company.
- Hill, A.A. (1958) *Introduction to Linguistic Structures*, London, Harcourt, Brace.
- Hockey, S.M. (2000) *Electronic Texts in the Humanities*, Oxford, Oxford University Press.
- Huntington, S.P. (2003) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York.
- Jakobson, R.O. (1960) *Linguistics and Poetics*. In T.Sebeok, ed. *Style in Language*, Cambridge, MA, MIT Press.
- Jakobson, R.O. (1971) *The Conference of Anthropologists and Linguists*. In: "Selected Writings". The Hague, v.2.
- Jakobson, R.O. (1984) *Linguistics in Relation to Other Sciences*. In: "Selected Writings". The Hague, v. 11.
- Jespersen, O. (1954) *A Modern English Grammar*, in VII parts, London, George Allen and Unwin LTD.
- Jespersen, O. (1963) *The Philosophy of Grammar*, London, George Allen and Unwin Ltd.
- Jespersen, O. (1982) *Growth and Structure of the English Language*. Oxford, Oxford University Press.
- Jespersen, O. (2008) *Language, its nature, development and origin*. London: W.W.Norton & Company.
- Johnson, C.R. (1999) *Constructional Grounding: The Role of Interpretational Overlap in Lexical and Constructional Acquisition*. Berkeley: University of California, Berkeley, PhD Dissertation.
- Joubert, J. (1923) Quoted from N.Foerster & J.M.Steadman Jr. *Sentences and Thinking*. New York.
- Jukovska, V.V. (2001) *English Stylistics: Fundamentals Theory and Practice*. Методичні вказівки.
- Kachru, B.B. (1985) *South Asian English*. In: Bailey, R.W. and M.Görlach.
- Koppel, M. (2002) *Automatically Categorizing Written Texts by Author Gender*. Bar Ilan University. Ilan University Press.

- Kukhareno, V.A. (2009) *A Book of Practice in English Stylistics. Seminars in Stylistics*, 3-rd edition, Higher School, Moscow.
- Labov, W. (1989) *Dictionary of American Regional English*.
- Lamont, B. (2005) *First Impressions*, Edinburgh, Penbury Press.
- Leech, G. & Short M. (1981) *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2-nd edition, Longman.
- Lewis, C.S. (2013) *Image and Imagination Essays and Reviews*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Lewis, M. (2000) *Teaching Collocation. Further Development in the Lexical Approach*. England, Commercial Colour Press plc, London. LTP.
- Linguistic Atlas of the United States and Canada*. (1930) American Council of Learned Societies. Washington.
- Lucas, F.L. (1962) *Style*. London.
- Maltzev, V.A. (1984) *Essays on English Stylistics*. Minsk. V.S.
- McIntosh, A. & Simpson, P. (1964) *The Linguistic Science and Language Teaching*. London. Longman.
- Mc Knight, G.H. (2010) *English Words and Their Backgrounds*. Amazon.com.
- Mc Knight, G.H. (2010) *Modern English in the Making*. Amazon.com.
- Middleton, J. M. (1961) *The Problem of Style*. Ldn.
- Morris, B. (1993) *Bakunin: The Philosophy of Freedom*. Montreal: Black Rose Books.
- Ostler, N. (2006) *Empires of the World: A Language History of the World and Ad Infinitum. A Biography of Latin*. London, Routledge.
- Pilkinson, A. (1991) *Poetic Effects. Literary Pragmatics*, ed. Roger Sell. London, Routledge.
- Preface to Critical Reading*. (1956) New York.
- Preminger, A. & Brogan, T.V.F. (1993) *The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Princeton, N.J. Princeton University Press.
- Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic J., Crystal D. (1987) *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London and New York, Longman LTD Co.
- Riffaterre, M. (1964) *The Stylistic Function*. Proceedings of the 9-th International Congress of Linguists, The Hague.
- Robbins, Harry Wolcott. & Oliver, Robert Tarbell. (1943) *Developing Ideas into Essays and Speeches*. Longmans, Green & Co, New York.
- Rockwell, Geoffrey. (2003) *What is Text Analysis, Really?* In: *Literary and Linguistic Computing* 18 / 2.
- Rommel, T. (1997) *The Internet Survey for English Studies*. In: Doris Feldmann / Fritz-Wilhelm Neumann / Thomas Rommel. *Anglistik im Internet. Proceedings of the 1996 Erfurt Conference on Computing in the Humanities*. Heidelberg: Carl Winter.
- Saintsbury, G.E.B. (1892) *A Short History of French Literature. (From the Earliest Texts to the Close of the Nineteenth Century)* The University of Adelaide. The Clarendon Press, Fourth Edition.
- Saintsbury, G.E.B. (1895) *Miscellaneous Essays*. Ldn.

- Sapir, E. (1921) *Language*. New York.
- Sayers, D.L. (2016) *Whose Body?* Bony & Liveright, New York, Shelves.
- Screbnev, Y.M. (2003) *The Fundamentals of English Stylistics*. Moscow, Astrel.
- Sebeok, T. (1960) *Style in Language*, New York.
- Schmidt, R.W. (1990) The Role of Consciousness in Second Language Learning, in *Applied Linguistics*, Vol.11, No.2.
- Simkins-Bullock, J.A. Wildman, B.G. (1991) An Investigation into the Relationship Between Gender and Language. In: *Sex Roles*, 24, 3/ 4.
- Simpson, P. (2004) *Stylistics. A Resource Book for Students*. Taylor & Francis Group. London and New York. Routledge English Language Introductions.
- Skehan, P. (1998) *A Cognitive Approach to Language Learning*, Oxford University Press.
- Skrebnev, Y.M. (2000) *Fundamentals of English Stylistics*. Moscow.
- Smith, J.B. (1989) Computer Criticism. In: Roseanne G. Potter. *Literary Computing and Literary Criticism. Theoretical and Practical Essays on Theme and Rhetoric*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Stankiewicz, E. (1964) Problems of Emotive Language. In: "Approaches to Semiotics". The Hague.
- Steger, M.B. (2009) *Globalization. A very Short Introduction*, Oxford University Press.
- Stein, J. (1966) *The Random House Dictionary of the English Language, Webster's Dictionary, The Unabridged Edition*, USA.
- Terminasova, S. (1996) *Language, Linguistics and Life: A View from Russia*, Moscow State University Association.
- The 18-th century novel: Defoe-Swift-Richardson-Fielding-Sterne. <https://rosariomariocapalbo.wordpress.com>
- The Oxford Dictionary of Quotations. (1941) Oxford, Oxford University Press.
- The Penguin English Dictionary. (1979) Ed. by Garmonsway, G.N., Jacqueline Simpson, Allen Lane.
- Thornborrow, J. & Wareing, S. (1998) *Patterns in Language. An Introduction to Language and Literary Style*. University Centre Luxembourg, John Benjamins Publishing Company.
- Tomashevskiy, B.V. (2005) *Stylistics*. Moldova State University, USM.
- Ullmann, S. (1951) *Words and their Use*. Frederick Muller, Ldn.
- Valiyeva, N.Ch. (2006) Stylistic problems of translation. AUL, Research Papers №3.
- Valiyeva, N.Ch. (2014) *Theoretical Issues of Stylistic Lexicology*. Azerbaijan State Publishing, LLC, Baku.
- Valiyeva, N.Ch. (2014) *Communicative - Pragmatic Paradigm of English Lexicology*. Azerbaijan Republic, Science and Education, Baku.
- Valiyeva, N.Ch. (2015) The peculiarities of stylistic using of the phraseological units on the material of Azerbaijani, English and Russian. *Language and Literature*. ISSN-2218-7588. E-ISSN 2219-5513. The International Scientific-Theoretical Journal 1 (93), Baku.

- Valiyeva, N.Ch. (2017) The Azerbaijani-English Idiomatic Dictionary. Baku, Mutarjim.
- Valiyeva, N.Ch. (2018) The Explanatory Azerbaijani-English-Russian Dictionary of the Communicative Terms. Baku, Vetenglu.
- Verdnok, P. (2002) Stylistics. Oxford University Press.
- Wales, K. (2014) A Dictionary of Stylistics, 3-rd edition, Harlow, Longman Linguistics, Routledge.
- Webster's New World Dictionary. (2012) USA, Houghton Mifflin Harcourt.
- Widdowson, H.G. (1975) Stylistics and the Teaching of Literature, Harlow, Longman.
- Widdowson, H.G. (1992) Practical Stylistics, Oxford, Oxford University Press.
- Williams, J. (2007) Style: Lessons in Clarity and Grace, 9-th edition, New York, Pearson Longman.
- Wilson, T. (1962) Arte of Rhetorique. Gainesville, Fla.: Scholar's Facsimiles & Reprints.
- Werner, W. (1962, August 27-31) Styles as Dialects. Proceedings of the 9-th International Congress of Linguists.
- Werner, W. (1967) Context and Language. A Functional Linguistic Theory of Register.
- Werner, W. (2014) The Pragmatics of Style. Routledge Library Editions: Linguistics. Edited by Leo Hickey.
- Wyld, C. (Henry Cecil Kennedy Wyld). (1914) A Short History of English. New York, E.P.Dutton & Co.
- Wyld, C. (Henry Cecil Kennedy Wyld). (1920) A History of Modern Colloquial English.
- Zhukovska, V. (2010) English Stylistics: fundamentals of theory and practice, Franka.
- Znamenskaya, T.A. (2004) Stylistics of the English Language. Moscow.

In Russian:

- Алексеев, А.Я. (2012) Сопоставительная стилистика, Днепропетровск, Национальный Горный Университет.
- Арнольд, И.В. (2002) Стилистика. Современный английский язык: Учеб. для вузов, 7-е изд-е, Москва, Флинта.
- Бабенко, Л.Г., Казарин, Ю.В. (2004) Лингвистический анализ художественного текста, М., Флинта, Наука.
- Бахтин, М.М. (1985) Психологические исследования общения, М.
- Белинский, В.Г. (1948) Русская литература в 1843 г. Собр. соч., v.VIII.
- Богатырев, П.Г. (1971) Вопросы теории народного искусства, М.
- Борн, М. (1963) Физика в жизни моего поколения. М.
- Будагов, Р.А. (1967) Литературные языки и языковые стили. М.
- Вандриес, Ж. (1937) Язык. М.
- Вахек, И. (1967) К проблеме письменного языка. В сб.: Пражский лингвистический кружок. М.
- Виноградов, В.В. (1938) Русский язык. М., т.1.

- Виноградов, В.В. (1945) Стил ь Пушкина. М.
- Виноградов, В.В. (1961) Проблема авторства и теория стилей. М.
- Винокур, Г.О. (2006) Культура языка. М., Лабиринт.
- Гальперин, И.Р. (1971) Стилистика английского языка, 3-е изд., М., В.ш.
- Гальперин, И.Р. (1974) Информативность единиц языка. М., В.ш.
- Гальперин, И.Р. (2004) Текст как объект лингвистического исследования, М., Наука.
- Гвоздев, А.В. (1952) Очерки по стилистике русского языка. М.
- Гуревич, В.В. (2009) Стилистика английского языка: Учеб. Пособие, М., Наука.
- Гухман, М.М., Семенюк, Н.Н. (1983) История немецкого литературного языка IX-XV вв. АН СССР, Институт Языкознания, М., Наука.
- Гухман, М.М. (2012) История языков народов Европы. М.
- Долинин, К.А. (1985) Интерпретация текста. Ленинград. Просвещение.
- Есин, А.Б. (2000) Принципы и приёмы анализа литературного произведения. Изд.4-е, М., Флинта, Наука.
- Жирмунский, В.М. (1928) Вопросы теории литературы. Сборник статей. Л., Academia.
- Знаменская, Т.А. (2005) Стилистика английского языка. Изд-е 2-ое, исправленное, Москва, Едиториал УРСС.
- Иванова Т.П., Брандес О.П. Стилистическая интерпретация текста. - М.: Высшая школа, 1991.
- Ивашкин, М.П., Сдобников, В.В., Селяев, А.В. (1999) Практикум по стилистике английского языка. Нижний Новгород: НГЛУ им. Н.А. Добролюбова.
- Кацнельсон, С.Д. Типология языка и речевое мышление. Л., 1972.
- Косоножкина, Л.В. (2004) Практическая стилистика английского языка, М., ИКЦ, Март.
- Кунин, А.В. (1970) Английская фразеология, Теоретический курс, М., В.ш.
- Кухаренко, В.А. (2004) Интерпретация текста. Винница, Нова книга.
- Макаев, Э.А. (1965) Структура слова в индоевропейских и германских языках.
- Нуриахметова, Ю.М. (2010) Стилистика английского языка, Уфа, РИЦ БашГУ.
- Охримович, К.В. (2007) Практикум по лингвистической стилистике английского языка, Уфа, РИЦ БашГУ.
- Попова, З.Д., Стернин, И.А. (2007) Когнитивная лингвистика, М., АСТ, Восток-Запад.
- Потебня, А.А. (2011) Полное собрание трудов: Мысль и язык, М.
- Разинкина, Н.М. (2004) Функциональная стилистика, М., Высшая школа.
- Резников, Л. (1965) Гносеологические вопросы семиотики. Л.
- Семенова, Е.В., Немчинова, Н.В. (2014) Лексикология английского языка. Красноярск - Лесосибирск, Сибирский Федеральный Университет.
- Семенова, Е.В., Немчинова, Н.В. (2017) Стилистика английского языка. Красноярск, Лесосибирск, Сибирский Федеральный Университет.

Скребнёв, Ю.М. (2003) Основы стилистики английского языка, Учебник для вузов (на английском языке), М., Высшая школа, Астрель.

Солганик, Г.Я. (1991) Синтаксическая стилистика (сложное синтаксическое целое), М., Высшая школа.

Солганик, Г.Я. (1997) Функциональные стили литературного языка, Стилистика текста, Учебное пособие, М., Флинта, Наука.

Солганик, Г.Я. (2009) Стилистика текста, М., Флинта, Изд-е 9-е, Наука.

Сулейманова, О.А., Беклемешева, Н.Н., Карданова, К.С. (2010) Стилистические аспекты перевода, М., Издательский центр “Академия”.

Щерба, Л.В. (1939) Спорные вопросы русской грамматики. “Русский язык в школе”. М., № 1.

Щерба, Л.В. (1958) Избранные работы по языкознанию и фонетике. М., т.1.

Якобсон, Р.О. (1975) Лингвистика и поэтика, Структурализм “за” и “против”, М.

Якубинский, Лев Петрович. (1986) Язык и его функционирование, М.: Наука.

In German:

Riset, E. (1959) Stilistik der Deutschen Sprache. M.

Rohde, K. (2011) Globalization and culture. Globalisierung und Kultur. The Role of the Internet. Die Rolle des Internets. What are the survival chances of individual cultures? Welche Überlebens-Chancen besitzen individuelle Kulturen? CUP.

“Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik”. (1958) M., Heft I, p.19.

Welche Überlebens-Chancen besitzen individuelle Kulturen? (2011), CUP.

In French:

Barthes, Ronald. Introduction a l’analyse structurale des recits // Communications 8, Paris, 1970/ 1979, перевод Г.Косикова, 2004.

Buffon, Georges-Louis Leclerc. (1753) Discours sur le style. (Discourse on Style).

In Estonian:

Lord, E.J.Dunsany. Jumalate naer. (Бог смеется) <https://m.postimees.ee>

In Czech:

Havranek, B. (1930) Linguistika obečna, indoevropska, slovanska a česka. [http: lingvistics_dictionary.academic.ru](http://lingvistics_dictionary.academic.ru)

Internet resurslar

www.sitesforteachers.com
www.English_literature.org
www.englishclub.com
www.library.utoronto.ca
www.academics.vmi.edu

MÜNDƏRİCAT

İzahat vərəqəsi.....	3
İntizamın strukturu və məzmunu.	7
Proqramın məzmunu.....	10
Məsləhət görülən əsas ədəbiyyat.....	27
Tövsiyə olunan əlavə ədəbiyyat.....	29